

Vergaderjaar 1999–2000

26 122

Srebrenica

Nr. 17

BRIEF VAN DE MINISTER VAN JUSTITIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 16 december 1999

Onder verantwoordelijkheid van het openbaar ministerie te Arnhem is onderzoek verricht naar mogelijk strafbare feiten genoemd in het zogenaamde Feitenrelaas Srebrenica. Hierbij bericht ik u vooralsnog vertrouwelijk over de uitkomsten van dit onderzoek. Het College van procureurs-generaal heeft mij bericht dat er in geen van de onderzochte zaken aanleiding bestaat voor een – nader – strafrechtelijk onderzoek of voor strafrechtelijke vervolging. Volledigheidshalve verwijs ik u naar het ambtsbericht van het College van procureurs-generaal en de nota van bevindingen van het openbaar ministerie te Arnhem. Deze documenten treft u hierbij ter vertrouwelijke kennisneming aan.

De uitkomsten van het onderzoek van het openbaar ministerie zullen op dinsdag 21 december aanstaande openbaar worden gemaakt. Tegelijkertijd zal de minister van Defensie het Feitenrelaas Srebrenica openbaar maken. Hiertoe is in nauw overleg tussen mijn ambtgenoot van Defensie en mij besloten aangezien de minister van Defensie de betrokken Nederlandse militairen eerst in de gelegenheid wil stellen het Feitenrelaas Srebrenica in te zien, alvorens het openbaar wordt gemaakt.

Vanaf 22 december 1999 berust op de documenten die u nu worden toegezonden geen vertrouwelijkheid meer.

Ik vertrouw er op u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

De Minister van Justitie,
A. H. Korthals

Openbaar Ministerie

College van procureurs-generaal

Voorzitter

Postadres Postbus 20305, 2500 EH Den Haag

De Minister van Justitie
Postbus 20301
2500 EH DEN HAAG

Bezoekadres

Prins Clauslaan 16
2595 AJ Den Haag
Telefoon (070) 33 99 600
Fax (070) 33 99 855

Onderdeel
Contactpersoon
Doorkiesnummer(s)
Datum
Ons kenmerk
Onderwerp

Kabinet en Voorlichting
L.A.M. Gielen
(070) 33 99 806
16 december 1999
1999120523
Srebrenica

Geachte heer Korthals,

Ten gevolge op de brief van het College d.d. 13 december jl. over het zgn. Feitenrelaas Srebrenica, treft u bijgaand aan een nota van het Openbaar Ministerie te Arnhem. In deze nota zijn de bevindingen neergelegd van het onderzoek naar verantwoordelijkheid van het Openbaar Ministerie te Arnhem verrichte onderzoek naar mogelijk strafbare feiten, genoemd in het Feitenrelaas. De slotconclusie luidt dat er in geen van de onderzochte zaken aanleiding bestaat voor een - nader - strafrechtelijk onderzoek of voor een strafrechtelijke vervolging. Ten aanzien van het mogelijk rechts-extremistisch gedrag kon nog geen conclusie worden getrokken, omdat het onderzoek daarnaar nog niet is afgerond. Overigens loopt er nóg een aantal onderzoeken naar mogelijk strafbare feiten, gepleegd in het voormalig Joegoslavië. Deze onderzoeken vinden hun basis in andere feiten en omstandigheden dan genoemd in het Feitenrelaas.

Het College geeft u in overweging uw ambtgenoot te informeren over de conclusies van het Openbaar Ministerie. Het College heeft er geen bezwaar tegen indien u daarbij de nota van het Openbaar Ministerie te Arnhem beschikbaar stelt.

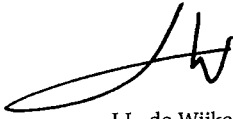
Zoals reeds in de brief van 3 december jl. is vermeld, zal uw ambtgenoot het Feitenrelaas op korte termijn openbaar maken. In de brief van 13 december jl. werd nog uitgegaan van 20 december 1999. Inmiddels is op ambtelijk niveau vernomen dat uw ambtgenoot van Defensie overweegt het Feitenrelaas pas op 21 december 1999 vrij te geven. Gelet op het politieke belang van de zaak, lijkt het het College raadzaam om ook de Kamer te informeren over de conclusies van het Openbaar Ministerie, al dan niet onder toezending van de nota van het Openbaar Ministerie te Arnhem. Dat moment zou kunnen liggen kort voor de vrijgave van het Feitenrelaas ambtgenoot van Defensie.

1999120523 / 16 december 1999

Het College vertrouwt erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Het College van procureurs-generaal,

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized 'J' followed by a smaller 'L' and a 'W'.

J.L. de Wijkerslooth

Nota betreffende onderzoeken naar aanleiding van het Feitenrelaas

Deze nota betreft de voortgang van de onderzoeken die in opdracht van het Openbaar Ministerie te Arnhem zijn ingesteld naar mogelijke strafbare feiten, genoemd in het zogenaamde Feitenrelaas Srebrenica en enkele daarmee in direct verband staande gebeurtenissen. Achtereenvolgens komen aan de orde:

1. aanleiding onderzoek;
2. achtergrond;
3. toepasselijk recht;
4. beoordelingscriteria;
5. beoordeling onderzoeksfeiten;
6. slotconclusie.

1. Aanleiding onderzoek

In opdracht van de Minister van Defensie is het Nederlandse militaire personeel, dat in de periode van 6 tot en met 21 juli 1995 aanwezig is geweest in de enclave Srebrenica gedebriefd. De resultaten daarvan werden neergelegd in een eindrapport d.d. 4 oktober 1995 dat blijkens een stempel op 1 november 1995 in de administratie van het parket is geboekt. In de gevallen waarin deze nota verwijst naar verklaringen van Nederlands militair personeel dat buiten deze periode aanwezig is geweest in de enclave Srebrenica vindt dat zijn oorzaak in de omstandigheid dat verklaringen van gedebriefde militairen aanleiding gaven tot verder onderzoek.

Bij brief d.d. 30 oktober 1995 heeft de toenmalige Minister van Defensie dit rapport met een toelichting aangeboden aan de voorzitters van de Tweede en Eerste Kamer der Staten-Generaal. Daarbij heeft de Minister onder meer meegedeeld, dat er tijdens de debriefing zeer nauw was samengewerkt met het ICTY. Bij brief van 16 oktober 1995 heeft de prosecutor van het VN-Tribunaal, J. Goldstone, de Minister van Defensie meegedeeld, dat er geen Nederlandse militairen betrokken waren geweest bij oorlogsmisdaden.

Het rapport van 4 oktober 1995 is in zijn beschrijving van de feitelijke toedracht van incidenten summier en heeft in het licht van de ook overigens slechts in bescheiden mate beschikbare informatie destijds geen aanleiding gegeven voor een strafrechtelijk onderzoek naar gedragingen van Nederlandse militairen. Bovendien had Defensie blijkens het rapport – zonder dat daarover vooraf overleg met het OM was gepleegd – aan de gedebriefde militairen geheimhouding toegezegd. Mede daarom heeft het OM terughoudendheid betracht. Zowel de publieke aandacht als die van het OM was indertijd niet primair gericht op mogelijk gepleegde strafbare feiten. De afgelopen jaren heeft zich een wijziging voorgedaan in de maatschappelijke attitude in die zin, dat niet zonder meer wordt uitgegaan van de juistheid van in aangelegenheden als deze ter beschikking gestelde informatie. Ook het OM stelt zich sedert 1995 minder lijdelijk op ten aanzien van verkregen informatie.

In verband met verklaringen van militairen in augustus 1998 afgelegd tegenover de media werd door het parket Arnhem in september 1998 een intern onderzoek uitgevoerd in verband

met de vraag wat het OM te Arnhem wist van (eventuele) concrete strafbare feiten gepleegd door Nederlandse militairen in het voormalig Joegoslavië en op welk moment het OM te Arnhem daarmee bekend was geworden. Daaruit is gebleken dat er naast het rapport van 4 oktober 1995 nog een feitenrelaas d.d. 22 september 1995 bestond. Dit was niet ter beschikking van het OM gesteld. Vervolgens is op verzoek van het OM aan het Ministerie van Defensie dit feitenrelaas bij brief van 25 september 1998 aan het OM te Arnhem toegezonden.

Het feitenrelaas bevat 451 verklaringen van militairen, deel uitmakend van Dutchbat-3. De reeks van verklaringen is gedepersonaliseerd. Hoewel feitelijk en indicatief voor de gebeurtenissen voorafgaand, tijdens en direct na de val van de enclave Srebrenica, is in dit relaas geen onderling verband gelegd tussen de verklaringen van de gedebriefde militairen. Het feitenrelaas geeft veel informatie, ook ten aanzien van gebeurtenissen die een nader strafrechtelijk onderzoek noodzakelijk maakten.

Het tijdsverloop van oktober 1995 tot eind september 1998 maakt een strafrechtelijk onderzoek naar gebeurtenissen medio 1995 gecompliceerd. Soms leidt dit tijdsverloop er toe dat dit in het geheel niet meer mogelijk is. Niet slechts herinneringen van getuigen zijn vervaagd. Het is zeer moeilijk en tijdrovend om eventuele getuigen te achterhalen. Getuigen ter plaatse zijn onbekend gebleven tengevolge van ingrijpend gewijzigde demografische omstandigheden. Indien het OM direct betrokken was geweest, had een strafrechtelijk onderzoek wellicht meer mogelijkheden gekend. Overigens waren in Srebrenica in de periode van 5 tot en met 21 juli 1995 slechts twee leden van de Koninklijke marechaussee aanwezig. Het is aannemelijk, dat in verband met de gecompliceerde en dramatische situatie van dat moment hun aandacht net als die van anderen niet in de eerste plaats is uitgegaan naar mogelijk gepleegde strafbare feiten door Nederlandse militairen.

Tot slot wordt nog opgemerkt dat van de zijde Defensie aan de militairen uitdrukkelijk is toegezegd dat hun verklaringen met vertrouwelijkheid zouden worden behandeld. Het Openbaar Ministerie had liever gezien dat deze toezegging niet was gedaan. Het onder verantwoordelijkheid van het Openbaar Ministerie verrichte onderzoek werd hierdoor namelijk aanzienlijk bemoeilijkt, niet alleen omdat de in het feitenrelaas opgenomen verklaringen kort zijn, maar ook omdat de diverse verklaringen zich moeilijk laten vergelijken. Desalniettemin heeft het Openbaar Ministerie zich gebonden geacht aan de toezegging. Om die reden heeft het Openbaar Ministerie besloten het onderzoek te beperken tot het feitenrelaas en niet de onderliggende verklaringen daarin te betrekken. Het feitenrelaas heeft in combinatie met andere bronnen vervolgens gediend als basis voor nader strafrechtelijk onderzoek waarbij circa 200 getuigen zijn gehoord. Indien het onderzoek daarbij zou stuiten op feiten, gepleegd door anderen dan militairen, zou het OM daarvan kennis geven aan het ICTY. Van dergelijke door anderen dan militairen gepleegde strafbare feiten is in dit onderzoek niet gebleken.

2. Achtergrond¹

Voor een evenwichtige beoordeling van mogelijke strafbare feiten, die zich in het feitenrelaas manifesteren is het noodzakelijk in het kort de achtergrond te schetsen waartegen zich de gebeurtenissen hebben voorgedaan en de omstandigheden waaronder de Nederlandse militairen hebben moeten werken.²

Op 16 april 1993 werd in resolutie 819 van de VN-veiligheidsraad Srebrenica aangewezen als zogenaamde "safe area". Op 4 juni 1993 volgde resolutie 836 waarin het mandaat van de VN-troepen werd verruimd ("The UN authorizes UNPROFOR to take the necessary measures, including the use of force, in self-defence, in reply to bombardments or armed incursions into the safe areas"). De aan Dutchbat-3 opgedragen taken bestonden uit:

- het toezien op de naleving van de wapenstilstand
- het ontwapenen van het Bosnische regeringsleger en
- het ondersteunen van humanitaire hulp.

Op 18 januari 1995 werd Dutchbat-3 (verder te noemen Dutchbat) naar Bosnië uitgezonden om de taken van Dutchbat-2 over te nemen. Een dergelijke uitzending vindt uit de aard der zaak feitelijk plaats zonder vooroverleg met degenen die worden uitgezonden. Van echte vrijwilligheid kan daarbij geen sprake zijn. De situatie was toen niet stabiel, de positie van Dutchbat verzwakte steeds verder. In grote delen van het aan Nederland toegewezen bewakingsgebied konden geen patrouilles worden uitgevoerd.

BSA begon de safe-area vanaf midden februari 1995 steeds verder –in de terminologie van de Secretaris-Generaal van de VN- "uit te persen".

Vanaf 18 februari 1995 kwam er geen brandstof meer binnen. Humanitaire hulp in de vorm van voedsel en verbandmiddelen bereikte de enclave niet langer. Vanaf 26 april 1995 kon geen lid van Dutchbat de enclave in of uit, hetgeen bij de 150 overgebleven militairen het gevoel versterkte in de val te zitten.

De commandant van Dutchbat berichtte op 3 juni 1995, dat hij zich al meer dan drie maanden gijzelaar voelde van BSA.

Zowel civiele als militaire autoriteiten ervoeren de situatie als uitzichtloos en wanhopig. Nog weer later ontstonden gevoelens van ontredde en onmacht.

Verzoeken om luchtsteun werden bij herhaling niet gehonoreerd en brachten het besef bij in de steek gelaten te zijn en er alleen voor te staan.

Vanaf 8 juli 1995 begon BSA het vuur gericht te openen op de ene observatiepost na de andere. Rechtstreekse bombardementen en beschietingen noopten de bemanning van alle observatieposten in de enclave zich successievelijk terug te trekken.

Dutchbat was te enen male niet in staat, noch in de positie een vuist te maken in de richting van BSA, toegerust als het bataljon slechts was op de uitoefening van vredestaken. In werkelijkheid bevond Dutchbat zich in een oorlog met alle daarbij behorende verschrikkingen. Zelf had Dutchbat op 8 juli 1995 een dodelijk slachtoffer te betreuren. In de periode daarna werd Dutchbat geconfronteerd met een zeer grote toestroom van wanhopige en

¹ Hierbij is onder meer kennisgenomen van het eindrapport d.d. 4 oktober 1995, de brief d.d. 30 oktober 1995, met bijlagen, van de Minister van Defensie, het boek "Srebrenica" van Jan Willem Honig en Norbert Both (Het Spectrum, 1996) en van het rapport d.d. 12 november 1999 van de Secretaris-Generaal van de VN.

² Voor een uitgebreide beschrijving van de situatie wordt verwezen naar het rapport d.d. 12 november 1999 van de Secretaris-Generaal van de VN.

gewonde vluchtelingen die te kennen gaven de dood in de ogen te hebben gezien en tevens stoffelijke overschotten te hebben waargenomen. Ook leden van Dutchbat leggen verklaringen af over het zien van stoffelijke overschotten.

Onder de hiervoor geschetste omstandigheden kon Dutchbat niet meer doen dan redden wat er te redden viel.

Srebrenica viel op 11 juli 1995.

Dutchbat was niet toegerust voor zijn taken in een gebied waar tussen partijen geen wapenstilstand bestond. Van het aanvankelijke concept waarbij er circa 34000 militairen nodig waren als grondtroepen was afgestapt. Er was een lichte optie gekozen met een sterkte van 7600 militairen en toegevoegde luchtsteun. Het aantal van ongeveer 600 militairen van Dutchbat, die in de enclave Srebrenica werden gestationeerd was geslonken tot 150 na april 1995. Ze waren slechts licht bewapend. De feitelijke weerbaarheid werd verder beperkt met de gijzeling van een aantal Dutchbat-militairen door de BSA. Voor Dutchbat was voorts slechts 16% van de operationele behoefte aan munitie aanwezig. Ook was er brandstoftekort.

De BSA beschikte daarentegen over zo'n 2000 goeditgeruste militairen die konden beschikken over additionele steun. Toen door de BSA NATO-vliegtuigen waren gesignaleerd op 11 juli 1995 werd de commandant van Dutchbat bericht, dat bij luchtsteun de stad Srebrenica en de compound, waar vele duizenden vluchtelingen een heenkomen hadden gezocht, zouden worden gebombardeerd. Dutchbat kon vluchtelingen en eigen personeel niet beschermen.

Op 11 juli 1995 stemde minister Voorhoeve in met het verlenen van maximale steun door Dutchbat aan de evacuatie van vluchtelingen, die met vele duizenden naar Srebrenica waren toegestroomd. De VN wilden overeenstemming met de (BSA) omtrent het vertrek van de gehele enclavebevolking naar Tuzla, inclusief alle mannen. Verwacht werd, dat getracht zou worden de weerbare mannen van de rest te scheiden en dat UNPROFOR daartegen weinig zou kunnen doen.

3. Toepasselijk recht

Voor de beoordeling van de vraag of gebeurtenissen een strafbaar feit opleveren is de juridische context van belang. In het navolgende wordt een korte schets gegeven van het juridische kader.

Het humanitair oorlogsrecht

Het humanitair oorlogsrecht is vastgelegd in onder meer de Verdragen van Geneve en de Aanvullende Protocollen (AP) bij deze Verdragen. Voor de toepasselijkheid van het verdragsrecht op de Nederlandse militairen tijdens de val van Srebrenica moet worden gekeken naar de gemeenschappelijke bepalingen in de artikelen 2 en 3 van de Verdragen en in de artikelen 1 en 3 van AP I en artikel 1 van AP II.

Uit deze artikelen blijkt dat Nederland (en dus de Nederlandse militairen) verplicht is om de bepalingen in de Verdragen en de Aanvullende Protocollen na te leven indien er sprake is van:

- een internationaal gewapend conflict: een geval van oorlog of ieder ander gewapend conflict tussen een of meer verdragsluitende partijen, dat wil dus zeggen in geval van een internationaal gewapend conflict waarbij Nederland partij is, dan wel
- een niet-internationaal gewapend conflict: een gewapend conflict dat plaats vindt op het grondgebied van een verdragsluitende partij tussen de strijdkrachten van die verdragsluitende partij en, kort gezegd, andere gewapende groepen.

Nederland heeft zich verplicht tot naleving van de bepalingen in de verdragen en aanvullende protocollen in dergelijke situaties. Het niet-naleven van die bepalingen kan leiden tot inbreuken, die gekwalificeerd kunnen worden als gedragingen in strijd met het humanitair oorlogsrecht.

Ernstige inbreuken op de Verdragen en Protocollen worden als oorlogsmisdrijven beschouwd. Andere inbreuken worden beschouwd als schendingen van de wetten en gebruiken van de oorlog.

De Verdragen en Aanvullend Protocol I verplichten de verdragsluitende partijen om doeltreffende strafbepalingen tot stand te brengen ten aanzien van de ernstige inbreuken en om maatregelen te treffen ten aanzien van de overige inbreuken (zie artikel 129 Derde Verdrag van Geneve en artikel 87 AP I). In Nederland is deze verplichting neergelegd in de Wet oorlogsstrafrecht.

De Wet oorlogsstrafrecht (WOS)

De WOS is van toepassing op een ieder die zich schuldig maakt aan schending van artikel 8 en 9 WOS. In artikel 8 wordt strafbaar gesteld degene die zich schuldig maakt aan schendingen van de wetten en gebruiken van de oorlog. Dit omvat zowel de hierboven genoemde ernstige inbreuken (oorlogsmisdrijven) als de inbreuken op de Verdragen en Protocollen. De meerdere die opzettelijk toelaat dat een aan hem ondergeschikte een zodanig feit begaat is gelijkelijk strafbaar (artikel 9 WOS).

Het Nederlandse militaire en commune strafrecht

Het Nederlandse militaire en commune strafrecht is van toepassing op Nederlandse militairen, onafhankelijk van de omstandigheden en plaats waar delicten zijn begaan. Nederlandse militairen in het buitenland hebben zich dus te gedragen naar het Nederlandse strafrecht.

In een aantal gevallen kan een strafbaar feit (genoemd in artikel 79 Wet militair tuchtrecht) tuchtrechtelijk worden afgedaan. Gedragingen die in Nederland (nog) tuchtrechtelijk worden afgedaan kunnen een militair misdrijf opleveren indien er schade is ontstaan aan, of te duchten is geweest voor de gereedheid tot het daadwerkelijk uitvoeren van een operatie.

Voor zover het tuchtrecht van toepassing is, moet worden geconstateerd, dat de toepassing ervan is verjaard. Voor tuchtrechtelijke afdoening is de verjaringstermijn 21 dagen. Voor dit aspect draagt de Krijgsmacht verantwoordelijkheid.

Beschouwing

De Nederlandse troepen zijn op grond van VN-resolutie 819 naar de "safe area" Srebrenica gezonden in het kader van een zogenaamde crisisbeheersingsoperatie (een "peace-keeping/peace-enforcing" operatie). Voor het gebruik van geweld worden instructies gegeven, de zogeheten Rules of Engagement. Relevant is de VN-resolutie 836, waarbij het mandaat aan UNPROFOR is verruimd. Bij escalatie van een crisis, waarbij het kan komen tot gevechten waarbij Nederlandse militairen betrokken raken, moeten de Nederlandse militairen, afgezien van nader gegeven of te geven instructies, de regels van het humanitair oorlogsrecht in acht nemen. Hierbij wordt opgemerkt dat de vredesmacht niet-deelnemend aan de strijd blijft. Een enkele op zich zelf staande gevechtshandeling betekent nog niet dat betrokkenen combattant worden, noch dat de troepenmacht daardoor partij in het conflict is geworden. Betrokkenen blijven dan binnen de grenzen van de Rules of Engagement.

Crisisbeheersingsoperaties kenmerken zich onder andere door het feit dat de aan een dergelijke operatie deelnemende landen in beginsel geen partij zijn bij het gewapende conflict (onverschillig of het een internationaal of een niet-internationaal conflict betreft)

Conclusie

Bij crisisbeheersingsoperaties, waarbij de vredesmacht geen partij is in het gewapende conflict, is het humanitair oorlogsrecht niet van toepassing op de gedragingen van die vredesmacht.

Op grond van bovenstaande wordt geconcludeerd dat Nederland geen partij was in het gewapende conflict rond de val van de enclave Srebrenica en dat derhalve het humanitair oorlogsrecht niet op de gedragingen van Nederlandse eenheden van toepassing was. Uit het onderzoek is niet gebleken, dat de gevechtsacties waarbij Nederlandse militairen betrokken waren, niet zijn afgewikkeld binnen het mandaat van de VN (resolutie 836). Dit impliceert dat Nederlandse militairen geen oorlogsmisdrijven, als bedoeld in het humanitair oorlogsrecht, gepleegd kunnen hebben.

Slechts dan is dit anders indien individuele militairen (in hun hoedanigheid van non-combattant), zich bevindend in een situatie waarbij er sprake is van een gewapend conflict, ter plaatse en in direct verband daarmee zich schuldig hebben gemaakt aan een gedraging die een inbreuk maakt op de wetten en gebruiken van de oorlog. Kortgezegd wanneer bijvoorbeeld een enkele militair de zijde van de BSA zou hebben gekozen. Van een dergelijk verband en van dergelijke gedragingen is uit niets gebleken.

De gedragingen van de Nederlandse militairen kunnen dan ook uitsluitend worden beoordeeld in het licht van de nationale Nederlandse militaire en commune strafwetgeving. Aldus is in het navolgende de beoordeling uitgevoerd.

4. Beoordelingscriteria

De werkwijze van het OM bij het beoordelen van het feitenrelaas was als volgt. Allereerst werd er een selectie gemaakt van voor het strafrechtelijk onderzoek relevante gebeurtenissen door de 451 samenvattingen te vergelijken.

Hiervoor is al vastgesteld dat alleen die incidenten uit het feitenrelaas die door Nederlandse militairen zijn gepleegd in het kader van dit onderzoek relevant zijn. Feiten gepleegd door buitenlandse militairen doen in dit verband niet terzake.

Allereerst is gekeken of de omschrijving in het feitenrelaas in redelijkheid het vermoeden van enig strafbaar feit kon opleveren. Onzorgvuldig handelen of ongewenst gedrag levert immers niet zonder meer een strafbaar feit op. Getoetst aan de gehanteerde selectiecriteria bevat het feitenrelaas veel passages, die geen aanleiding geven tot nader strafrechtelijk onderzoek. Wel omvat het feitenrelaas gedragingen, waarbij mogelijk sprake zou kunnen zijn van onzorgvuldig handelen of ongewenst gedrag, waarbij toepassing van het strafrecht niet aan de orde is. Hierbij valt te denken aan seksuele handelingen bij Nederlandse militairen door lokale vrouwen in ruil voor voedsel, sigaretten of tegen betaling. Ook bevat het feitenrelaas veel beschrijvingen die niet zien op gedragingen en geen enkele strafrechtelijke relevantie hebben. Deze meldingen zijn buiten beschouwing gelaten.

Bij de overblijvende incidenten is vervolgens gekeken naar de te verwachten bewijspositie. Daarbij gaat het om het karakter van de gedraging: ging het om een doen, dat wil zeggen actief optreden, of was er sprake van niet doen? Actief handelen is eenvoudiger te bewijzen. Verder is als uitgangspunt vastgesteld of er meer verklaringen bestonden over dezelfde gebeurtenis, of die verklaringen voldoende overeenkwamen, of ze wellicht afkomstig waren uit dezelfde hand, of het zelf waargenomen handelingen betrof of dat de verklaringen waren gebaseerd op horen zeggen en of ze voldoende concreet en dus verifieerbaar zouden zijn. De verklaringen van horen zeggen, die geen steun vonden in andere verklaringen of omstandigheden werden buiten beschouwing gelaten. Niet duidelijk is immers, mede gezien het tijdsverloop, waar in zo'n geval verder moet worden gezocht en waarop een strafrechtelijk onderzoek zich zou moeten richten. Bedacht moet voorts worden dat, vanwege de aan de gedebriefde militairen toegezegde vertrouwelijkheid, de in het feitenrelaas opgenomen verklaringen kort zijn en zich moeilijk laten vergelijken.

Indien sprake zou kunnen zijn van voldoende bewijs is de opportuniteit van een strafrechtelijke afdoening van de zaken beoordeeld. De zaken werden ruim drie of vier jaar na dato beoordeeld tegen een achtergrond van extreme en uitzonderlijke omstandigheden: de val van de enclave Srebrenica. De BSA hadden de macht in handen. Dutchbat kon alleen nog enigszins regelend en ordenend optreden. Er stroomden duizenden vluchtelingen de compound binnen. Er was gebrek aan water, voedsel en onderdak. Er waren beschietingen. Kortom het was een humanitaire nachtmerrie.

Opgemerkt wordt nog dat er in 1995 door de Koninklijke marechaussee een onderzoek werd

gedaan naar in het feitenrelaas genoemde geldsmokkel door Nederlandse militairen. Door de officier van justitie is destijds geconcludeerd dat er geen sprake was van strafbare feiten. Dit feit is niet opnieuw onderzocht.

5. Beoordeling van de onderzoeksfeiten

De in hoofdstuk 4 genoemde selectie en de daarop ingestelde onderzoeken hebben geleid tot een indeling in een vijftal (categorieën van) incidenten, namelijk:

1. aanrijdingincidenten;
2. de zaak van militair S;
3. onthouden van zorg aan gewonden;
4. hulp aan strijdende partijen;
5. overige feiten.

Alle op basis van het Feitenrelaas gestarte onderzoeken zijn inmiddels afgerond, behoudens het onderzoek naar mogelijk rechts-extremistisch gedrag door leden van Dutchbat-3. Het 980 pagina's tellende verbaal werd einde november 1999 door de officier van justitie te Arnhem ontvangen. Een vervolgingsbeslissing zal separaat volgen.

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de resultaten van de afgeronde onderzoeken alsmede van de beoordeling door het Openbaar Ministerie te Arnhem.

Ten aanzien van de eerste drie categorieën (aanrijdingsincidenten, de zaak S. en het onthouden van zorg aan gewonden) is gekozen voor een opzet waarbij er eerst een beschrijving gegeven wordt van feiten en pas daarna een beoordeling wordt gegeven. Dit houdt verband met de samenhang van de feiten en van de beoordeling.

Ten aanzien van de laatste twee categorieën (hulp aan strijdende partijen en overige feiten) wordt de beoordeling direct gegeven na de beschrijving van de feiten.

Overigens heeft het onderzoek plaatsgevonden met inachtneming van de in hoofdstuk 3 genoemde selectie en vermelde beoordelingscriteria. Gerealiseerd moet worden dat het gaat om een juridisch oordeel, gegeven binnen de beperkende grenzen van het strafrecht. Daardoor hebben die beoordelingen een zakelijk karakter. Deze op het oog kille benadering doet niet af aan het geweld, de humanitaire wreedheid en enorme emotionele spanningen rond de tragische val van de enclave, waarbij duizenden slachtoffers zijn gevallen en een vergelijking zich opdringt met genocide gepleegd tijdens de Tweede Wereldoorlog.

5.1 Aanrijdingincidenten

Inleiding

Tijdens het strafrechtelijk onderzoek naar de overrijding van vluchtelingen door het YPR-pantservoertuig van de bemanning van de observatiepost Mike (OP-M) op 11 juli 1995 in de enclave Srebrenica is door een aantal personen melding gemaakt van andere incidenten, waarbij ten tijde van de val van de enclave mogelijk overrijdingen hebben plaatsgevonden door YPR's of

transportvoertuigen.

Deze feiten zouden zich met name hebben voorgedaan op de weg van de stad Srebrenica naar de compound te Potocari.

Bij een screening van het feitenrelaas is gebleken dat ook daarin gesproken wordt over dergelijke aan- of overrijdingsincidenten.

Verder heeft een screening plaatsgehad van het rapport van 4 oktober 1995 gebaseerd op de debriefing Srebrenica.

Voor de goede orde wordt opgemerkt dat het incident met de YPR van OP-Mike in deze nota niet meer wordt besproken. In deze zaak heeft het College van procureurs-generaal op 10 maart 1999 ingestemd met het afdoeningsvoorstel van het Openbaar Ministerie te Arnhem niet tot strafvervolgning over te gaan, aangezien betrokkenen niet laakbaar hebben gehandeld.

Het onderzoek

In totaal zijn negen incidenten onderzocht waarbij mogelijk sprake is van overrijdingen van personen. Over deze negen incidenten volgt hieronder een nadere uiteenzetting.

In het kader van dit onderzoek zijn alle personen gehoord, die bekend zijn geworden en zouden kunnen verklaren over de aan- of overrijdingen.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat eventuele gewonden waren aangewezen op geneeskundige verzorging op de compound in Potocari.

Uit de verhoren van personen die ten tijde van de val van de enclave Srebrenica belast waren met de geneeskundige verzorging, is gebleken dat geen gevallen bekend zijn geworden van vluchtelingen, die op of rond 11 juli 1995 als gevolg van overrijding of aanrijding verwondingen zouden hebben opgelopen.

Voor het overige zijn geen andere getuigen voorhanden om hieromtrent informatie te geven. Namen of andere gegevens van vluchtelingen zijn onbekend en ondanks alle publiciteit heeft zich geen getuige gemeld die een aanrijding of overrijding van vluchtelingen door een militair voertuig heeft waargenomen.

Gelet op het tijdsverloop sinds deze incidenten en de gewijzigde demografische omstandigheden in Bosnië is het onwaarschijnlijk te achten dat daar nadere informatie nog te achterhalen is.

Wel heeft zich op 22 juli 1999 een militair bij de Koninklijke marechaussee gemeld met de mededeling dat hij heeft gezien dat een aantal vluchtelingen onder een YPR is terechtgekomen.

In verband met de samenhang met een andere door deze militair genoemde gebeurtenis wordt dit incident afzonderlijk besproken onder 5.2.

De feiten

In één geval is door drie personen verklaard, dat zij hebben gezien dat met een YPR over de benen van mensen is gereden.

Bij de overige incidenten is ondanks de berichtgeving hierover in de media steeds sprake van één verklaring; geen bevestiging is gevonden in verklaringen van andere getuigen, dat de overrijdingen daadwerkelijk hebben plaatsgevonden.

Hieronder volgt een uiteenzetting over de negen incidenten die zijn onderzocht, waarbij mogelijk sprake is van overrijding van personen.

Incident 1

Tijdens het onderzoek naar het overrijden van vluchtelingen door een YPR van OP-M op 11 juli 1995 op de weg van Jaglici naar Potocari heeft een militair verklaard dat hij zelf bij een aanrijdingsincident betrokken is geweest.

Hij heeft verklaard dat hij als chauffeur van een YPR tijdens de terugtocht van de compound Srebrenica naar de compound te Potocari op 11 juli 1995 de opdracht heeft gekregen om een gewonde man mee te nemen, daartoe de boeggolfkeerplaat van de YPR open te klappen en deze man hierop neer te leggen.

Verder heeft hij verklaard dat hij heeft gezien dat hij even later met deze boeggolfkeerplaat een oude man heeft aangereden en dat hij in zijn spiegel heeft gekeken of hij de man kon waarnemen en dat hij hem toen op de weg heeft zien liggen.

De bemanningsleden die van de twee YPR's deel uitmaakten, zijn hierover gehoord en hebben verklaard niet te hebben gezien dat de YPR in kwestie iemand heeft aangereden.

De commandant en boordschutter van deze YPR hebben expliciet verklaard de gehele rit boven pantser te hebben gezeten en er zeker van te zijn dat door de YPR geen mensen zijn aangereden of overreden.

Incident 2

Tijdens het onderzoek naar het overrijden van vluchtelingen door een YPR op 11 juli 1995 op de weg van Jaglici naar Potocari is het vermoeden ontstaan dat mensen zouden zijn overreden door een YPR-gewondentransport voertuig. Dat vermoeden was ontstaan, doordat

a. een militair in dat onderzoek een verklaring had afgelegd dat hij het gerucht heeft gehoord dat toen een YPR gewondentransporter de compound van Srebrenica had verlaten, deze mensen heeft overreden,

b. in een te Zagreb opgenomen debriefingsverklaring van een militair vermeld stond dat hij bij de evacuatie uit Srebrenica meereed op een zogenoemde "gewondenbak" en dat deze YPR volgens hem over vluchtelingen is gereden ("dat voelde je gewoon"),

c. in een artikel in Trouw van 29 juli 1995 in een uitgebreide beschrijving van de chaos de vlucht van Srebrenica naar Potocari wordt beschreven en onder meer te lezen is:

" De YPR zat vol met medische hulpmiddelen. De chauffeur heeft het moeilijk gehad. Het was een kwestie van gas geven en hopen dat de mensen aan de kant zouden springen. Af en toe voelden we een hobbel. Er lagen lijken op straat waar we niet voor konden uitwijken. We konden ook niet stoppen, want dan waren we een schietschijf geweest voor de Servische mortieren. We moesten wel doorrijden. Als je weer een hobbel voelde zeiden we tegen elkaar: het kan ook een kar geweest zijn waar we over heen rijden of een koffer",

d. in de Haagsche Courant van 7 september 1998 een artikel was gewijd aan het televisieprogramma Zembla van de dag ervoor, waarin onder meer was te lezen dat een militair in dat programma onder meer het volgende had verklaard:

"Tijdens de chaotische vlucht op 11 juli van de moslimbevolking van Srebrenica naar het hoofdkwartier van Dutchbat in Potocari zijn mensen onder de wielen van Nederlandse pantservoertuigen verpletterd. Hoeveel moslims op deze wijze de dood vonden is niet bekend. Wij hebben in Zagreb heel duidelijk op papier gezet dat wij gewoon mensen onder ons voertuig hebben gehad en dat wij die gewoon zelf hebben doodgereden. Ik denk dat alles in de openbaarheid kan".

Naar aanleiding hiervan zijn deze personen en andere bemanningsleden van de YPR gehoord. De chauffeur van de YPR heeft verklaard dat hij het vermoeden heeft gehad dat hij direct bij het verlaten van de hoofdpoot van de compound Srebrenica over mensen is gereden, omdat hij tot tweemaal toe heeft gevoeld dat hij met de achterzijde van de YPR iets heeft geraakt en later bij aankomst op de compound Potocari op bloed gelijkende vlekken op de YPR heeft aangetroffen. Na het zien van deze vlekken heeft hij voor zichzelf de conclusie getrokken dat hij mensen heeft geraakt tijdens het wegrijden van de compound Srebrenica.

De andere bemanningsleden van de YPR hebben verklaard dat zij niet hebben gezien dat bij het verlaten van de compound mensen zijn geraakt door de YPR.

De chauffeur heeft verder verklaard dat toen hij de hoofdpoot een paar honderd meter achter zich had gelaten, twee viertonners hem uit tegenovergestelde richting passeerden en richting de compound reden.

De bemanningsleden van deze viertonners hebben verklaard dat zij, toen zij bij de hoofdingang van de compound waren aangekomen, geen dode of gewonde vluchtelingen hebben gezien en dat de vluchtelingen die toen nog bij de ingang en op het terrein van de compound waren in hun voertuigen zijn gestapt.

De twee militairen van wie verklaringen in de media zijn gepubliceerd c.q. uitgezonden, die erop neerkomen dat tijdens de chaotische vlucht van de Moslimbevolking van Srebrenica naar Potocari mensen onder de wielen van hun voertuigen zijn terechtgekomen, hebben verklaard dat zij geen aan- of overrijding van mensen hebben gezien.

De militair wiens naam genoemd is in Trouw heeft verklaard dat hij niets weet van het overrijden van mensen tijdens een gewondentransport en dat hij er niet bij is geweest dat zo'n incident zich heeft afgespeeld.

De militair wiens naam is genoemd in de Haagsche Courant en Zembla heeft verklaard dat wat hem bekend is van het overrijden van vluchtelingen hij achteraf gehoord heeft op de compound in Potocari. Hij heeft zelf niet gezien dat zij bij het vertrek van de compound met het voertuig mensen hebben geraakt.

Deze twee militairen zijn nader gehoord over het feit dat zij in tegenstelling tot hun eerdere uitlatingen in de media in dit strafrechtelijk onderzoek hebben verklaard geen aan- of overrijding van mensen te hebben gezien.

De ene militair heeft hierover verklaard dat hij bij terugkomst in Nederland in juli 1995 in zijn woning zijn verhaal heeft verteld aan zijn familie, waarbij ook een journaliste van het dagblad Trouw aanwezig was. Hij heeft verteld hoe zij zijn gereden van Srebrenica naar Potocari en dat ze met de YPR over allerlei hobbels zijn gereden. Op een vraag van haar of er ook mensen bij geweest konden zijn waar zij over waren gereden, heeft hij geantwoord dat dat mogelijk was,

maar dat hij dat niet zeker wist. Naar aanleiding van zijn verhaal heeft zij een artikel geschreven waar zijn naam in vermeld staat, maar hij heeft nooit een echt interview gegeven, aldus deze militair.

De andere militair heeft hierover verklaard dat hij zelf niet daadwerkelijk gewonde personen heeft gezien naar aanleiding van een mogelijke aan- of overrijding. Met zijn uitspraken in het televisieprogramma Zembra heeft hij bedoeld te zeggen dat er mogelijk personen zijn aan -of overreden en dat hij dat heeft gehoord van collega's. Met zijn opmerking dat alles wel in de openbaarheid kan heeft hij bedoeld te zeggen dat iedereen mag weten wat er in de enclave Srebrenica is gebeurd.

Incident 3

Door een aantal Nederlandse militairen, te weten 460, is kort na de val van de enclave Srebrenica in Zagreb een debriefingsverklaring afgelegd. In één van deze verklaringen staat vermeld dat een militair heeft gezien dat vluchtelingen van de voorkant van een YPR-gewondentransport voertuig zijn gevallen en waarschijnlijk zijn overreden.

In het kader van het huidige onderzoek is deze militair gehoord en heeft hij verklaard dat hij geen kennis draagt van een aanrijdings- of overrijdingsincident en dat hij niet begrijpt waar de debriefingsverklaring uit Zagreb vandaan is gekomen. Hij is wel gedebriefd, maar hij heeft daar nooit een schriftelijk verslag van gezien. Hem is ook nooit meegedeeld dat er een verslag van gemaakt zou worden en hij vindt het maar vreemd dat men hem daar nooit van in kennis heeft gesteld.

Verder zijn de bemanningsleden van de betreffende YPR gehoord en ook zij hebben verklaard geen aan- of overrijding van mensen te hebben gezien.

Incident 4

Tijdens het onderzoek naar het overrijden van vluchtelingen door een YPR van OP-M op 11 juli 1995 op de weg van Jaglici naar Potocari heeft een militair verklaard dat hij van een chauffeur van een viertonner heeft gehoord dat deze bij het verlaten van de compound Srebrenica met zijn viertonner het hok van de schoonmakers en daarna de bar heeft geraakt en daarbij over mensen is gereden.

Deze militair heeft hierover verder verklaard dat hij tegen de chauffeur heeft gezegd dat hij na hem langs de compound is gereden en geen lichamen heeft zien liggen van mensen, die de chauffeur zou hebben overreden.

Een andere militair heeft verklaard dat hij heeft gezien dat de chauffeur bij het weggrijden van de compound tegen een portocabin van de schoonmaakster is gereden, maar dat daarbij absoluut geen mensen zijn geraakt en dat er op dat moment geen vluchtelingen bij aanwezig waren.

In het kader van dit onderzoek is de chauffeur gehoord en heeft hij verklaard dat hij weinig ruimte had om met de viertonner de compound te verlaten en uiteindelijk een stuk van de prefab heeft stukgereden, maar dat hij zeker weet dat hij hierbij geen mensen heeft geraakt of overreden.

Hij heeft voorts verklaard dat hij in Potocari heeft gesproken met de militair, die heeft verklaard van hem te hebben gehoord dat hij over mensen is gereden, maar dat hij die militair heeft verteld

dat hij bij het verlaten van de compound Srebrenica mogelijk mensen heeft overreden. Hij kan zich niet meer herinneren waarom hij dat zo verteld heeft, maar hij denkt dat hij heeft bedoeld dat dit verderop de weg van Srebrenica naar Potocari gebeurd is.

De chauffeur heeft verder verklaard dat hij op de route van Srebrenica naar Potocari over dingen heen is gereden, dat het goed kan zijn dat hij over bagage is gereden, maar dat het ook kan zijn dat hij over mensen is gereden. Hij heeft verklaard dat hij niet heeft waargenomen waarover hij precies is gereden en dat kort na hem een andere militair op de compound Potocari is aangekomen, die tegen hem heeft gezegd dat hij met zijn voertuig vlak achter het zijne heeft gereden en geen overreden mensen op de weg heeft zien liggen.

De chauffeur heeft hierover verklaard dat hij door die mededelingen er van overtuigd is geraakt dat hij geen mensen heeft overreden.

In dit onderzoek is de door de chauffeur genoemde (andere) militair die achter hem zou hebben gereden gehoord en deze heeft bevestigd dat hij toen geen dode of gewonde mensen op de weg heeft zien liggen.

Incident 5

Tijdens het onderzoek naar het overrijden van vluchtelingen door een YPR van OP-M op 11 juli 1995 op de weg van Jaglici naar Potocari heeft een militair verklaard dat hij heeft gehoord (van wie weet hij niet meer) dat één van de viertonnerchauffeurs op de weg van Srebrenica naar Potocari met zijn viertonner over een struikelende vluchteling zou zijn gereden. Deze militair heeft verder verklaard dat hij zelf nadien als een van de laatsten over deze weg heeft gereden, maar dat hij geen gewonde of dode mensen heeft zien liggen.

Bestuurders en bemanningsleden van andere viertonners, die achter elkaar van de compound Srebrenica naar Potocari reden, zijn hierover gehoord en hebben eveneens verklaard dat zij toen op die weg geen aan- of overrijding van mensen hebben gezien.

De betreffende chauffeur van de viertonner heeft in het huidige onderzoek verklaard dat hij niet weet waarom hij destijds ervan overtuigd is geweest dat hij mensen heeft overreden; hij heeft dat niet daadwerkelijk gezien, maar op dat moment waarschijnlijk wel het gevoel gehad.

Verder heeft hij aangegeven dat hij zijn uitspraken in de media over mogelijke overrijdingen van mensen zou willen terugdraaien, omdat deze uitlatingen niet zijn gebaseerd op feiten, maar op gevoel en dus vermoedens.

Incident 6

Tijdens het onderzoek naar het overrijden van vluchtelingen door een YPR van OP-M op 11 juli 1995 op de weg van Jaglici naar Potocari heeft een militair verklaard dat hij het gerucht heeft vernomen (van wie weet hij niet meer) dat tijdens het vervoer van vluchtelingen van Srebrenica naar Potocari van de viertonner van de fourier vluchtelingen zijn gevallen, die mogelijk zijn overreden door deze viertonner.

De chauffeur van deze viertonner heeft in het huidige onderzoek verklaard dat hij niet heeft gezien dat er mensen van zijn voertuig zijn gevallen en dat hij eigenlijk wel zeker weet dat hij tijdens de rit van Srebrenica naar Potocari geen mensen heeft aangereden of overreden.

Andere militairen die over deze kwestie zijn gehoord, te weten de bijrijder en andere chauffeurs

van viertonners, hebben verklaard niet te hebben gezien dat tijdens de rit van Srebrenica naar Potocari mensen zijn aangereden of overreden.

Incident 7

Tijdens het onderzoek naar ongevallen met militaire voertuigen op of rond 11 juli 1995 in de enclave Srebrenica heeft een militair verklaard dat een chauffeur hem heeft verteld dat tijdens de rit van Srebrenica naar Potocari mogelijk mensen van zijn voertuig zijn gevallen, over wie hij heen gereden is.

Deze chauffeur, naar inmiddels is gebleken van een YPR-gewondentransport voertuig, heeft in dit onderzoek verklaard dat hij tijdens genoemde rit met geringe snelheid heeft gereden en dat hij zeker weet dat hij met zijn YPR niet over vluchtelingen is gereden en dat hij tijdens deze rit ook geen gewonde of dode vluchtelingen op de weg heeft zien liggen.

Deze chauffeur heeft verder verklaard dat hij nimmer met voornoemde militair heeft gesproken over dit onderwerp en dat hij er geen verklaring voor heeft dat die militair zijn naam verbindt aan die situatie en dat hij ervan overtuigd is dat er een persoons- c.q. naamsverwisseling heeft plaatsgevonden.

De bijrijder van dit voertuig heeft verklaard dat hij zeker weet dat tijdens de rit van Srebrenica naar Potocari door dit voertuig geen mensen zijn overreden en dat de chauffeur dat ook nooit tegen hem heeft gezegd.

Een andere militair heeft verklaard dat hij op 11 juli 1995 de chauffeur en bijrijder van het YPR-gewondentransport voertuig op het terrein van de compound te Potocari heeft opgevangen, maar dat de chauffeur hem toen niet heeft gezegd dat hij mogelijk over vluchtelingen is gereden.

Incident 8

Tijdens het onderhavige onderzoek is door een militair verklaard dat hij heeft gehoord van de bestuurder van één van de viertonners, die in konvooi met vluchtelingen op weg ging van Srebrenica naar Potocari, dat hij tijdens deze rit over mensen is gereden.

Behalve de bestuurder zijn er geen andere personen bekend geworden, die over deze situatie een verklaring kunnen afleggen. De bestuurder weet niet meer wie tijdens die rit zijn bijrijder is geweest en er is geen administratie voorhanden, waaruit blijkt wie toen de bijrijder is geweest.

De bestuurder heeft verklaard dat hij op de route van Srebrenica naar Potocari op 11 juli 1995 de achterste van vier viertonners heeft bestuurd en dat hij op een gegeven moment over een hoge hobbel of door een diepe kuil heeft gereden. Hij heeft op dat moment niet het gevoel gehad en er ook niet aan gedacht dat hij mogelijk over een vluchteling was gereden. Hij sluit niet uit dat hij bij aankomst op de compound Potocari tijdens een gesprek met andere militairen, waarbij gesproken werd over het overrijden van vluchtelingen, die informatie heeft gecombineerd met het rijden over de hobbel of door de kuil en toen mogelijk gezegd heeft dat hij ook over een vluchteling was gereden.

In zijn verhoor heeft hij verder verklaard dat als hij zou hebben gezien dat hij als bestuurder van die viertonner over een vluchteling zou zijn gereden, hij dit zeker in dit verhoor zou hebben gezegd.

Incident 9

Tijdens het onderzoek naar het overrijden van vluchtelingen door een YPR op 11 juli 1995 op de weg van Jaglici naar Potocari is door militairen verklaard, dat op 11 juli 1995 nabij blocking-position B-1 mensen zouden zijn overreden door een ander YPR-voertuig.

Over dit incident is op basis van de afgelegde verklaringen het volgende op te merken:

Nabij de blocking-position B-1 ten zuiden van de stad Srebrenica hadden de bemanningsleden van een MB-voertuig en twee YPR-voertuigen op een berg hun basislocatie.

Op 10 juli 1995 werden zij door Servische artillerie beschoten met brisantgranaten, waardoor zij genoodzaakt waren om zich onmiddellijk over een smal pad bergafwaarts terug te trekken naar een veilige plaats, buiten het zicht van de Serviërs. Deze plaats vonden zij een paar honderd meter verderop, na een haarspeldbocht. Daar zijn de bemanningsleden de rest van de dag met hun voertuigen blijven staan.

De volgende dag kregen zij opdracht hun oorspronkelijke basislocatie op de berg weer in te nemen om een air-strike te begeleiden; reeds na een kwartier werden zij opnieuw beschoten.

Over deze beschieting heeft een bemanningslid verklaard dat hij door de luchtdruk van de inslag van een schot tegen de YPR werd aangedrukt, dat hij alles voelde tintelen en dat hij dacht "dat hij er geweest was". Bij deze beschieting is één bemanningslid door scherven in zijn arm en strottehoofd gewond geraakt.

Daarop is de bemanning van de drie voertuigen direct gevlucht en weer bergafwaarts gereden, waarbij het MB-voertuig als eerste is vertrokken.

De bestuurder en de twee bemanningsleden van dit MB-voertuig hebben verklaard dat zij tijdens de rit bergafwaarts geen mensen op de weg hebben zien zitten en niet hebben gezien dat door de MB of YPR's over mensen is gereden.

Drie bemanningsleden van de YPR's hadden geen tijd om in hun voertuigen plaats te nemen, maar zij konden nog wel aan de bagagerekken van de YPR's gaan hangen.

De bestuurder van de voorste YPR heeft verklaard dat hij half onder pantser zat en nog net met zijn ogen boven het luik uitkwam, waardoor hij bijna geen zicht had de rechterspiegel.

Bemanningsleden die aan de zijkant van de YPR's hingen hebben verklaard dat zij, terwijl de voertuigen bergafwaarts reden, constant hebben gezien dat inslagen rondom hun voertuigen terechtkwamen.

Het bemanningslid dat aan het bagagerek van de voorste YPR hing heeft verklaard dat deze YPR over de benen van één of twee personen is gereden.

De twee bemanningsleden die aan het bagagerek van de achterste YPR hingen hebben verklaard dat op het moment dat deze YPR een haarspeldbocht naar links inging, zij hebben gezien dat een aantal mensen op de grond zat met hun rug tegen de bergwand en met hun benen op de weg en dat zij in een flits hebben gezien dat deze YPR met de rupsbanden over de benen van in ieder geval twee personen is gereden ("het ging heel snel, we reden er overheen en we waren de bocht al door").

De bestuurder van de voorste YPR heeft verklaard wel mensen te hebben zien zitten, maar geen aanrijding of overrijding van mensen te hebben waargenomen.

De boordschutter van de voorste YPR heeft verklaard dat hij boven pantser zat, maar geen aanrijding of overrijding van mensen heeft gezien.

De bestuurder en boordschutter van de achterste YPR hebben verklaard onder pantser te hebben gezeten en geen aanrijding of overrijding te hebben gezien.

Ook de overige bemanningsleden van de twee YPR's hebben verklaard dat zij niet hebben gezien dat door één van de YPR's over benen van mensen is gereden.

Op het moment dat de YPR's kort daarna stopten om de bemanningsleden die aan de zijkant van de YPR's aan de bagagerekken hingen te laten instappen waren er meteen twee inslagen van granaten vóór de eerste YPR; bemanningsleden hebben verklaard dat zij geluk hadden gehad dat zij niet waren doorgereden, omdat de voorste YPR anders getroffen zou zijn door granaten.

Daarna zijn de YPR's doorgereden naar de plaats, waar ze veilig waren voor beschietingen door Serviërs.

De afstand tussen de lokatie waar de YPR's zich aanvankelijk bevonden, vòrdat de beschieting aanving, en deze veilige plaats, waar zij naar toe gereden zijn, bedroeg ongeveer 300 meter.

Eén bemanningslid heeft verklaard dat hij op de plaats waar het voertuig is gestopt en is blijven staan, een groep van vijf à zes mannen heeft gezien, die het bos inliep met iemand die gewond was aan zijn benen. Hij kon zich geen verdere details herinneren.

Een ander bemanningslid heeft verklaard dat hij twee gewonden heeft gezien, waarvan hij er één herkende als de commandant van een mortierstelling. Deze man was gewond aan zijn been of knie, maar dit bemanningslid heeft verklaard zeker te weten dat deze commandant op het moment van de beschieting boven op de heuvel stond en dus niet door een YPR kan zijn overreden. Dit bemanningslid heeft niet gezien wat de verwondingen van de andere gewonde man waren, maar hij liep wat moeilijk. Voor hem was het wel duidelijk dat het geen verwonding was die het gevolg was van een overrijding door een YPR. Het leek hem meer dat de gewonde man was gestruikeld bij het vluchten tijdens de beschieting.

Eén van de bemanningsleden die de overrijding heeft gezien, heeft verklaard dat hij kort daarna naar de tracks van de tank heeft gekeken en daarop geen sporen heeft waargenomen.

Beoordeling

Met betrekking tot de hiervoor genoemde eerste acht incidenten is ondanks berichtgeving hierover in de media steeds sprake van één verklaring, waarbij in vijf gevallen degene die een verklaring heeft afgelegd niet zelf een incident heeft gezien, maar hierover van anderen heeft gehoord.

Zoals hiervoor in de inleiding is aangegeven, zijn bij de mensen die ten tijde van de val van de enclave Srebrenica belast waren met de geneeskundige verzorging op de compound in Potocari, geen gevallen bekend geworden van vluchtelingen die op of rond 11 juli 1995 als gevolg van een aan- of overrijding verwondingen hebben opgelopen.

Verder zijn, zoals in de inleiding is vermeld, geen andere getuigen voorhanden om hierover informatie te geven. Namen of gegevens van vluchtelingen zijn onbekend en ondanks alle publiciteit heeft zich geen getuige gemeld die een aan- of overrijding van vluchtelingen door een militair voertuig heeft waargenomen. Gelet op het tijdsverloop sinds deze incidenten en de gewijzigde demografische omstandigheden in Bosnië is onwaarschijnlijk te achten dat daar nadere informatie nog te achterhalen is.

Dit betekent dat bij deze acht incidenten niet vaststaat dat een aan- of overrijding heeft plaatsgevonden, laat staan dat daarbij doden of gewonden zijn gevallen. Er is mitsdien geen wettig en overtuigend bewijs van een strafbaar feit voorhanden. Om die reden is strafvervolgning dan ook niet mogelijk.

Met betrekking tot het onder 9 genoemde incident is de vraag of de betrokken militairen zich hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit. De delicten waaronder de gebeurtenissen geplaatst zouden kunnen worden zijn doodslag, zware mishandeling, dood of zwaar lichamelijk letsel door schuld danwel een vergelijkbaar delict uit de Wegenverkeerswet. Andere delicten komen niet in aanmerking.

Voor veroordeling voor een van deze delicten zullen alle bestanddelen van een delict moeten worden bewezen.

Ervan uitgaande dat met de rupsbanden van een YPR over de benen van mensen is gereden betekent dit dat moet komen vast te staan welk gevolg is ingetreden, de dood, zwaar lichamelijk letsel of enig ander letsel, en dat moet worden bewezen dat er sprake is van opzet of schuld.

Het onderzoek heeft geen gegevens kunnen verschaffen over de vraag welk gevolg is ingetreden. Drie bemanningsleden hebben verklaard dat de YPR, waaraan zij hingen, over de benen van in ieder geval twee personen is gereden en één van hen heeft ook nog verklaard dat hij korte tijd later een groep van vijf à zes mannen heeft gezien, die het bos inliep met iemand die gewond was aan zijn benen.

Niet als vaststaand kan worden beschouwd dat deze man één van de personen is over wiens benen een YPR is gereden.

Een van deze bemanningsleden heeft verklaard dat hij twee gewonden heeft gezien, maar dat hij van één zeker weet dat hij niet door een YPR is overreden en dat het hem van de andere gewonde, die wat moeilijk liep, duidelijk was dat het geen verwonding was die het gevolg was van een overrijding door een YPR.

Er zijn geen lijken of gewonden aangetroffen, van wie met zekerheid kan worden gesteld dat zij het slachtoffer zijn van een overrijding door een YPR.

Evenmin zijn er ondanks alle publiciteit hierover andere getuigen die zich hebben gemeld en hebben verklaard dat personen zijn overleden of gewond geraakt als gevolg van het overrijden met de YPR. Zoals hiervoor is aangegeven is het gelet op het tijdsverloop sinds dit incident en de gewijzigde demografische omstandigheden in Bosnië onwaarschijnlijk te achten dat daar nadere informatie nog te achterhalen is.

Dit betekent dat niet bewezen kan worden dat iemand ten gevolge van een overrijding is overleden of zwaar lichamelijk letsel of enig ander letsel heeft bekomen. Daardoor is niet komen vast te staan of en zo ja welk gevolg is ingetreden.

Maar ook indien op de vraag welk gevolg is ingetreden wèl een concreet antwoord zou zijn te geven - en het gevolg te bewijzen zou zijn - zullen genoemde delicten niet bewezen kunnen worden omdat een ander wezenlijk bestanddeel, te weten (voorwaardelijk) opzet of schuld, ontbreekt.

De bestuurders van de twee YPR's hebben verklaard dat zij niet hebben gezien dat zij met de YPR over benen van mensen zijn gereden. Verder is uit het onderzoek gebleken dat niemand de bestuurders heeft gewaarschuwd. Mitsdien kan niet worden bewezen dat sprake is van het opzettelijk doden of verwonden van mensen.

Verder werden de bemanningsleden van de YPR's plotseling in een scherpe haarspeldbocht van een smalle bergweg geconfronteerd met mensen die in deze bocht op de grond zaten en hebben de bestuurders niet hoeven te verwachten dat in deze bocht mensen op de grond zouden zitten en daarmee kan ook niet worden bewezen dat sprake is van voorwaardelijk opzet.

Evenmin is sprake van een verwijtbare vorm van schuld aan het aan- of overrijden van personen. Hiervoor is het volgende naar voren te brengen:

Uit de verklaringen van de bemanningsleden van de voertuigen is duidelijk geworden dat zij, toen zij op 11 juli 1995 hun basislocatie op de berg hadden ingenomen, kort daarna opnieuw werden beschoten.

Daarop is de bemanning van deze voertuigen direct gevlucht en weer bergafwaarts gereden.

Om te beoordelen of de beslissing om weg te rijden een juiste is geweest is dit besluit onderworpen aan een toets die zijn basis vindt in het verdragsrecht dat van toepassing is op de vredesmacht van de VN.

Deze toets heeft, zakelijk weergegeven, het volgende opgeleverd.

Het optreden van de VN vredesmacht UNPROFOR was in beginsel een zuivere peace-keeping operatie. In zijn klassieke vorm is peace-keeping het monitoren van een overeengekomen wapenstilstand.

Dit is ook de reden dat peace-keepers licht bewapend zijn, voornamelijk ter zelfverdediging, en dat de instemming van partijen met hun komst voldoende garantie op veiligheid moet bieden. Peace-keepers zijn neutraal en onpartijdig.

De onpartijdigheid van de VN vredesmacht is juridisch omlijnd door het mandaat, zoals omschreven in de betreffende resoluties van de VN Veiligheidsraad.

Hoewel de VN geen partij is bij de toepasselijke verdragen inzake het humanitair oorlogsrecht wordt de werking van deze verdragen als universeel gezien. De regels van het humanitair oorlogsrecht moeten dan ook door de strijdende partijen in acht worden genomen ten opzichte van de VN vredesmacht.

Het beschieten van een als zodanig herkenbaar VN-voertuig levert schending op van het oorlogsrecht en wel van het Verdrag van Genève en het Aanvullende Protocol 1, hierna " het verdrag".

De betrokken partijen bij het conflict in voormalig Joegoslavië hebben op 2 mei 1992 een overeenkomst gesloten, waarbij zij zich hebben verplicht om zich aan het verdrag te houden.

Voor militairen die in VN-verband opereren zijn instructies gegeven, de zogeheten Rules of Engagement en op grond van deze instructies kon het besluit tot verplaatsing worden genomen.

Om diverse redenen was het ook geboden voor de bemanning van de voertuigen om deze te verplaatsen en niet "onder pantser" te blijven staan.

De eerste reden was dat de voertuigen zich in volle omvang presenteerden en blijkbaar voor de beschietende partij goed zichtbaar waren. Voorts geldt, dat gelet op het feit dat bij de vorige beschieting één der bemanningsleden door scherven in zijn lichaam gewond was geraakt en inslagen van brisantgranaten hadden plaatsgevonden vlakbij deze voertuigen het voor de bemanningsleden met het oog op hun veiligheid noodzakelijk was om de beschoten voertuigen te verplaatsen.

Tijdens hun vlucht bergafwaarts, waarbij constant inslagen rondom de voertuigen terechtkwamen, werden de bemanningsleden plotseling in een haarspeldbocht geconfronteerd met mensen die in deze bocht op de grond zaten.

Gelet op de over deze plotselinge situatie afgelegde verklaringen is het aannemelijk dat het voor de bestuurders van de twee YPR's niet mogelijk is geweest om direkt te stoppen of uit te wijken en zo een aan- of overrijding met deze mensen te voorkomen en is van een verwijtbare vorm van schuld geen sprake.

Conclusie

De conclusie is dat betrokkenen, zo het gevolg van de overrijding te bewijzen is, in strafrechtelijk opzicht niet laakbaar hebben gehandeld. Om die reden zal niet tot strafvervolgning worden overgegaan.

5.2 De zaak van militair S.

Inleiding

In de maand juli 1999 heeft een medewerker van de Maatschappelijke Dienst Defensie met toestemming van zijn cliënt tegenover de Koninklijke marechaussee verklaard dat zijn cliënt in gewetensnood was geraakt en opening van zaken wilde geven over gebeurtenissen die in 1995 in de enclave Srebrenica hadden plaatsgevonden en waarvan hij getuige was geweest.

In opdracht van het Openbaar Ministerie te Arnhem heeft de Koninklijke marechaussee deze militair (hierna ook "militair S.") als getuige gehoord en in aansluiting daarop een aantal andere militairen die eveneens getuige zouden zijn geweest van deze gebeurtenissen.

De feiten

Militair S. heeft onder meer het volgende verklaard:

A. In het begin van de maand juli 1995 is hij bij de observatiepost Mike (OP-M) afgelost en teruggegaan naar de compound in Potocari. Daar is hij vervolgens als boordschutter ingedeeld bij de Quick Reaction Force (QRF).

Toen op een bepaald moment in de maand juli de spanning in de enclave toenam en veel vluchtelingen vanuit de stad Srebrenica op weg waren naar de compound in Potocari is besloten om vòòr de compound een post in te richten en de vluchtelingen daar op te vangen. Bij deze post hebben zich een aantal YPR-pantservoertuigen van de QRF opgesteld en de

militair maakte deel uit van de bemanning van één van deze YPR's.

Tegen de avond zag hij vanuit Jaglici de YPR van de bemanning van de OP-M aankomen. Op deze YPR zaten tien à vijftien vluchtelingen en toen deze YPR zich op een afstand van zo'n vijf meter van de post bevond heeft hij gezien dat door een hem bekend bemanningslid van deze YPR ongeveer acht vluchtelingen van de YPR werden geduwd, die voor de YPR en vervolgens onder de rupsbanden hiervan zijn terechtgekomen. Deze vluchtelingen zijn daar blijven liggen.

Ook andere militairen die zich met hun YPR bij voornoemde post hadden opgesteld hebben dit moeten zien gebeuren.

Toen de YPR van OP-M bij de post was aangekomen heeft hij een praatje gemaakt met de hem bekende chauffeur van deze YPR.

Hij heeft niet gezien dat iemand van de post naar de overreden mensen is gelopen en hij is zelf hierna met een collega naar de compound teruggegaan.

B. De volgende dag heeft hij met vier andere militairen in een voertuig een konvooi van bussen en een vrachtauto met vluchtelingen begeleid naar de grens van de enclave. Nadat zij daar waren gestopt heeft hij gezien dat Servische militairen ongeveer vijftien à twintig mensen uit de vrachtauto hebben gehaald en met hun wapens hebben neergeslagen.

Daarop heeft een Serviër de inhoud van een jerrycan over deze mensen uitgegoten en hen met een brandende stok in brand gestoken.

Na een kwartier werd de Nederlandse militairen te verstaan gegeven dat zij moesten terugkeren naar de compound in Potocari.

Militairen die op de post voor de compound van Potocari dienst hebben gedaan, hebben verklaard niet te hebben gezien dat bij deze post vluchtelingen door de YPR van de OP-M zijn overreden. Wel hebben zij gezien dat veel vluchtelingen op deze YPR zaten, en dat toen de YPR bij de post was gestopt een aantal militairen hebben geholpen om de vluchtelingen van de YPR af te halen.

Militairen die aldus militair S. zouden zijn mee geweest bij het begeleiden van het konvooi hebben hierover een verklaring afgelegd.

Zij hebben gezegd dat zij de militair goed kennen, maar dat zij nooit een vluchtelingenkonvooi hebben begeleid en dus ook niet met deze militair. Ook hebben zij verklaard dat zij nooit gezien hebben dat vluchtelingen in brand gestoken zijn.

Naar aanleiding van de anders luidende verklaringen van deze militairen is militair S. opnieuw gehoord en is hij hiermee geconfronteerd. In de loop van het verhoor heeft hij verklaard dat hij geen van de door hem aangegeven gebeurtenissen zelf heeft meegemaakt, maar daarover heeft gehoord van andere militairen. Hij heeft hierover veel gedroomd en hij heeft daardoor die gebeurtenissen mogelijk op zichzelf geprojecteerd en is gaan geloven dat hij deze zelf heeft meegemaakt.

Verder heeft hij verklaard dat hij, nadat hij telefonisch was benaderd voor het maken van een tweede afspraak, nog eens goed heeft nagedacht en toen weer de helderheid van geest heeft gekregen dat hij de gebeurtenissen niet zelf heeft meegemaakt. Hij was voor zichzelf tot de conclusie gekomen dat hij de werkelijkheid uit het oog was verloren, maar hij heeft dit aan het

begin van het tweede verhoor niet durven toegeven.

Hij weet nu pertinent zeker dat hij de gebeurtenissen niet zelf heeft beleefd. Het is aldus militair S. niet zo dat hij tot deze conclusie is gekomen, omdat andere personen iets anders dan hij hebben verklaard.

De militairen die aldus militair S. zouden zijn mee geweest bij het begeleiden van het konvoi met vluchtelingen zijn ook voor een tweede keer gehoord.

Allen hebben verklaard dat zij na hun eerste verhoor geen contact hebben gehad met militair S

Conclusie

Op basis van de tweede verklaring van de militair en de andere in dit onderzoek afgelegde verklaringen meent het OM dat zijn eerste verklaring waarin hij heeft gezegd getuige te zijn geweest van het overrijden en in brand steken van vluchtelingen, onjuist is.

Aangezien noch uit dit onderzoek noch uit andere onderzoeken naar feiten rond de val van de enclave Srebrenica aanwijzingen naar voren zijn gekomen dat deze feiten zich hebben voorgedaan, zijn er geen termen om naar deze feiten nader strafrechtelijk onderzoek in te stellen.

5.3 Onthouden van zorg aan gewonden

Inleiding

In het feitenrelaas wordt onder meer over de volgende gevallen van het onthouden van zorg aan gewonden gesproken:

1. het onthouden van medische hulp aan zwaargewonde burgers die op de Nederlandse compound te Potocari waren opgenomen en het afwijzen van verzoeken vanuit het ziekenhuis te Srebrenica om de behandeling van zwaargewonde burgers over te nemen,
2. het te vroeg verwijderen van een infuus, waardoor een kind is overleden,
3. het niet amputeren van een been van een man, dat door een tekort aan bloedcirculatie blauw geworden was.

In de actualiteitenrubrieken Brandpunt en Netwerk is in 1995 respectievelijk 1999 aandacht besteed aan de wijze waarop hulp is verleend aan een vrouw die met zware verwondingen op 10 juli 1995 de compound is binnengebracht. Deze vrouw is een van de burgers over wie in het feitenrelaas wordt gesproken en zoals hiervoor onder punt 1. is weergegeven.

In deze uitzendingen is ook aandacht besteed aan de wijze waarop door Nederlands medisch personeel hulp is verleend aan burgers die zwaargewond zijn geraakt bij een verkeersongeval op 14 mei 1995 in de omgeving van Zagreb.

Besloten is ook dit aspect mee te nemen in het strafrechtelijk onderzoek en dit zal hierna worden behandeld onder punt 4 (het onthouden van medische hulp aan zwaargewonden bij een verkeersongeval op 14 mei 1995 nabij Zagreb).

In deze uitzendingen is verder naar voren gekomen dat een aantal personen over deze feiten tegenover een notaris anoniem een verklaring hebben afgelegd. Deze verklaringen zijn voor het strafrechtelijk onderzoek aan het Openbaar Ministerie in Arnhem ter beschikking gesteld.

In 1996 heeft de Inspectie voor de Gezondheidszorg onderzoek ingesteld naar deze twee feiten. Het rapport dat door de Inspectie hierover is uitgebracht, alsmede alle verklaringen die door betrokkenen in dat onderzoek zijn afgelegd, zijn in het strafrechtelijk onderzoek betrokken.

De feiten

- Ten aanzien van 1: het onthouden van medische hulp aan zwaargewonde burgers op de compound te Potocari in de periode van 8 tot en met 11 juli 1995 het afwijzen van verzoeken vanuit het ziekenhuis te Srebrenica om de behandeling van zwaargewonde burgers over te nemen

Uit verklaringen van leden van het KHO-5 en KHO-6 team is het volgende op te maken:

Op de Nederlandse compound in Potocari was een verbandplaats aanwezig voor (intensieve) zorg aan gewonden en was een KHO-team werkzaam. Dit team bestond onder meer uit een chirurg, anesthesist, arts-assistent chirurgie en een aantal verpleegkundigen. De chirurg had de medische eindverantwoordelijkheid.

De burgerbevolking was in beginsel aangewezen op het ziekenhuis in Srebrenica. Een team van Artsen zonder Grenzen ondersteunde het medisch personeel van het ziekenhuis.

Een van de eerste Nederlandse KHO-teams is begonnen spreekuren te houden voor de burgerbevolking en ieder nieuw medisch team is hiermee doorgegaan.

Afhankelijk van de aard van de aandoeningen werden patiënten behandeld in de verbandplaats op de compound in Potocari of in het ziekenhuis in Srebrenica.

In februari 1995 is het KHO-5 team in Potocari aangekomen. Dit team heeft willen voorkomen dat de medische voorraden die in principe bedoeld waren om te worden gebruikt voor de behandeling van Dutchbat-militairen, te veel zouden slinken ten gevolge van de behandeling van burgers. Daartoe heeft dit team besloten voor deze Dutchbat-militairen de voorraad medicamenten voor 20 operatieve ingrepen, die door vorige KHO-teams apart was gelegd, uit te breiden tot 30. Het ging om een voorraad die nodig is om militairen te kunnen opvangen, stabiliseren en in eerste aanleg te kunnen opereren. Er was een medische voorraad, maar dit was geen voorraad om operaties te kunnen uitvoeren. Er was weinig tot geen voorraad medicamenten om verdere nabehandeling van operaties te kunnen verrichten.

In de periode vanaf april 1995 was sprake van toenemende spanning in de enclave Srebrenica. Af en toe beschoten de Serviërs de compound en werd bedreigd met de inname van de enclave. Verder belemmerden de Serviërs vanaf de maand april 1995 de doorvoer van medische goederen.

In mei 1995 is een vrouw na een zelf verrichte abortus met een ernstige baarmoederontsteking opgenomen op de compound en gedurende ongeveer zes weken intensief behandeld. Haar medische verzorging heeft, volgens verscheidene verklaringen van leden van het KHO-5 team, een groot gat geslagen in de werkvoorraad medicamenten.

Uiteindelijk hebben de Serviërs de enclave volledig afgesloten, waardoor vanaf dat moment de aanvoer van medicamenten volledig is gestagneerd. Hierdoor was intensive-care behandeling nog maar op beperkte schaal mogelijk.

Door het afsluiten van de enclave kon het KHO-5 team in de maand mei niet worden afgelost door het volgende team (KHO-6). Dit team kreeg pas acht weken later op 4 juli 1995 toestemming vanuit Zagreb naar Potocari te vertrekken, maar het KHO-5 team mocht toen de enclave niet verlaten en is daardoor op de compound gebleven.

Door enkele leden van het KHO-6 team is vrijwel direct na hun aankomst op de compound een inventarisatie gemaakt van de voorraad medicamenten om te bezien welke mogelijkheden er nog waren voor zorgverlening aan burgers.

Zij hebben geconstateerd dat buiten de voor Dutchbat-personeel apart gehouden noodvoorraad een werkvoorraad overbleef die op een aantal punten vrijwel uitgeput was. Met name was een tekort geconstateerd aan bloed, infuus-vloeistof en glucose-oplossing.

Door het aanzienlijk gebrek aan intensive-care middelen konden nog slechts enkele grotere operaties worden uitgevoerd.

Ook was een groot tekort geconstateerd aan dieselolie, nodig voor het laten werken van aggregaten, die de medische apparatuur van stroom voorzien.

Na deze inventarisatie heeft de chirurg van KHO-6 in overleg met de bataljonsleiding besloten de hulpverlening aan burgers te staken.

In de nacht van 5 op 6 juli zijn de beschietingen op de enclave Srebrenica begonnen.

Op 6 juli is een jongen de compound binnengebracht, die door een granaatscherf aan zijn bil gewond was geraakt. Deze jongen is door de chirurg van KHO-6 toch geopereerd, omdat het hier ging om een wondbehandeling waarna geen intensieve zorg nodig zou zijn.

Op 8 juli werd een door een granaat zwaargewond geraakte Nederlandse militair op de compound binnengebracht, waar hij vrijwel direct na aankomst aan zijn verwondingen is bezweken.

In deze week is per fax vanuit het ziekenhuis in Srebrenica verzocht om een patiënte met een ernstige buik- en borstverwonding over te nemen. Na intern overleg heeft de chirurg van KHO-6 besloten dat haar vooruitzicht uitzichtloos was en dat het niet verantwoord was om haar over te nemen en te behandelen.

Op 10 juli was er een sterk verhoogde dreiging van de kant van de Serviërs en werden vanuit Bratunac over de compound granaten afgevuurd in de richting van Srebrenica.

Serviërs hadden als ultimatum gesteld dat binnen 48 uur de enclave ontruimd moest zijn en er werd bedreigd met het bombarderen van de compound.

Op deze 10^e juli is door de bataljonsleiding een verzoek vanuit het ziekenhuis in Srebrenica om twee gewonden over te nemen geweigerd op grond van het afgesproken beleid.

Aan het einde van deze dag is een ernstig gewonde vrouw de compound binnengebracht en heeft de chirurg van KHO-6 geconstateerd dat zij schotwonden had in haar borst, buik en been. Daarop heeft hij conform de gemaakte afspraken besloten haar niet te opereren, omdat nabehandeling teveel medicamenten uit de nog beperkte medische voorraad zou opeisen.

Tevens was hij tot dat besluit gekomen vanwege het naar zijn mening op dat moment reële gevaar dat gewonde Nederlandse militairen zouden worden binnengebracht, die zich nog op observatieposten in de enclave bevonden.

In de loop van de avond is deze vrouw vervoerd naar het ziekenhuis in Srebrenica en is zij daar geopereerd door een arts, van wie op basis van afgelegde verklaringen is gebleken dat hij geen opleiding chirurgie heeft gehad. De volgende dag is deze vrouw overleden.

Op 11 juli zijn de beschietingen in alle hevigheid toegenomen en heeft een grote stroom vluchtelingen zijn toevlucht gezocht tot de compound. Ook zijn er tientallen gewonden vanuit het ziekenhuis overgebracht naar de compound. Deze gewonden is wel eerste hulp verleend, maar alleen verbandmiddelen werden ter beschikking gesteld en zwaargewonden werden toen niet geopereerd in verband met het nog steeds dreigende gevaar van slachtoffers onder militairen.

Toen de volgende dag geen Nederlandse militairen meer aanwezig waren op de observatieposten en het gevaar van slachtoffers onder Nederlandse militairen was geweken heeft de chirurg van KHO-6 alle aanwezige medicamenten vrijgegeven ten behoeve van gewonde burgers en zijn ook weer bij hen operatieve ingrepen verricht.

- Ten aanzien van 2: het verwijderen van een infuus bij een kind

Uit een hierover afgelegde verklaring is gebleken dat een baby van enkele maanden oud vanuit het ziekenhuis te Srebrenica is overgebracht naar de compound te Potocari om daar verder te worden behandeld. Bij deze baby is een infuus ingebracht dat op een bepaald moment is losgeraakt. Nadat dit infuus opnieuw is ingebracht is de baby nog ongeveer tien dagen behandeld op de compound. Daarna is de baby weer overgebracht naar het ziekenhuis in Srebrenica en is daar later overleden.

- Ten aanzien van 3: het niet amputeren van een been van een man.

Uit de verklaring van een lid van het KHO-5 team is het volgende op te maken:

Hij heeft deel uitgemaakt van dit medisch team dat op de Nederlandse compound te Potocari in de enclave Srebrenica werkzaam is geweest. Zijn functie was anesthesist.

Op een gegeven moment moest een Nederlandse militair van de Serviërs achterblijven bij de gewonde burgers in de stad Bratunac. Hij is als enige Nederlander gedurende negen dagen bij de gewonden in het ziekenhuis in Bratunac gebleven. Eén patiënt had een schotwond aan zijn been en dit been was zwart. In dat ziekenhuis was geen mogelijkheid de bloedtoevoer te herstellen. Wel heeft de anesthesist hem vier dagen met antibiotica behandeld. Toen er geen verbetering kwam in zijn situatie wilde hij overgaan tot amputatie van het been, maar op dezelfde dag nog kwam het Rode Kruis aan in Bratunac. Het Rode Kruis heeft deze man en de andere gewonden voor verdere behandeling meegenomen naar het ziekenhuis in Tuzla.

- Ten aanzien van 4: het onthouden van medische hulp aan zwaargewonden bij een verkeersongeval op 14 mei 1995 nabij Zagreb.

In de omgeving van Zagreb heeft op 14 mei 1995 een ongeval plaatsgevonden, waarbij twee auto's met elkaar in botsing zijn gekomen en inzittenden gewond zijn geraakt.

Kort na dit ongeval kwam een bus van de VN langs de plaats van het ongeval met in de bus

leden van het zesde team van de Krijgsmacht Hospitaal Organisatie (KHO).

Uit verklaringen van leden van het KHO-6 team is het volgende op te maken:

Nadat deze bus was gestopt zijn een arts en een verpleegkundige van dit team uitgestapt om de slachtoffers eerste hulp te verlenen. Een arts-assistent chirurgie is in de bus blijven zitten; hij heeft wel overwogen om te gaan kijken maar heeft dat uiteindelijk niet gedaan, omdat zijn inschatting van de ernst van het letsel was dat hier twee gewonden betrof die naar het ziekenhuis moesten om daar om daar verder te kunnen worden behandeld en waar op dat moment op straat niet veel aan te doen was.

Andere leden van dit KHO-6 team, een chirurg en een anesthesieassistent, zijn wel uitgestapt, maar zijn op een afstand blijven staan.

De anesthesieassistent heeft afstand heeft gehouden, omdat er zo hulp kwam en hij van mening was dat ook de arts en verpleegkundige op dat moment niet veel konden betekenen voor de gewonden.

De chirurg was van mening dat er geen reden was te veronderstellen dat de arts en verpleegkundige hulp nodig hadden, omdat de arts een zeer intensieve medisch-traumatologische cursus had gevolgd. Verder was de afvoer van de gewonden geregeld en kon hij niets toevoegen.

De eerste indruk van de arts en verpleegkundige die hulp hebben verleend, alsmede van andere leden van het team was dat het om een ernstig verkeersongeval ging, waarbij één van de slachtoffers min of meer gescalpeerd was en een opgezette buik had wat naar de mening van de arts duidde op massale inwendige bloedingen. Het andere slachtoffer zakte in elkaar, mogelijk met een ingeklapte long. De arts die hulp heeft verleend was van mening dat de twee slachtoffers levensgevaarlijk gewond waren.

Na ongeveer vijf à tien minuten is een ambulance verschenen en heeft de gewonden meegenomen.

Beoordeling

- Ten aanzien van 1 en 4: het onthouden van medische hulp aan zwaargewonden/het afwijzen van verzoeken vanuit het ziekenhuis te Srebrenica om de behandeling van zwaargewonde burgers over te nemen op de compound te Potocari en het onthouden van medische hulp aan zwaargewonden bij een verkeersongeval nabij Zagreb.

De vraag moet worden beantwoord of een of meer leden van het medisch team zich door de wijze waarop medische zorg aan zwaargewonden is onthouden zich aan een strafbaar feit hebben schuldig gemaakt.

De delicten die hiervoor in aanmerking komen zijn het nalaten van hulpverlening bij levensgevaar (artikel 450 Wetboek van Strafrecht) en dood door schuld (artikel 307 Wetboek van Strafrecht). Andere delicten komen niet in aanmerking.

Artikel 450 Sr. is een overtreding en op basis van artikel 70 Sr. vervalt het recht tot strafvordering door verjaring in twee jaar voor alle overtredingen, waarbij de termijn van verjaring begint op de dag na die waarop het feit is gepleegd. Dit betekent dat vervolging

voor deze overtreding niet meer mogelijk is, los van de vraag of deze feiten wettig en overtuigend bewezen zouden kunnen worden.

Voor het delict dood door schuld (artikel 307 Sr.) moeten alle bestanddelen bewezen kunnen worden. Vast moet komen te staan dat de zwaargewonden zijn overleden. Alleen in het geval van de zwaargewonde vrouw die op 10 juli 1995 vanuit de compound is overgebracht naar het ziekenhuis in Srebrenica en daar is geopereerd is komen vast te staan dat zij is overleden. Met betrekking tot de zwaargewonden van wie vanuit het ziekenhuis in Srebrenica vergeefs is verzocht hun behandeling over te nemen, de zwaargewonden die op 11 juli 1995 vanuit het ziekenhuis in Srebrenica naar de compound in Potocari zijn overgebracht en de personen die zwaargewond zijn geraakt bij het verkeersongeval op 14 mei 1995 in de omgeving van Zagreb, is niet duidelijk geworden of zij zijn overleden. Dat betekent dat in deze gevallen dit bestanddeel niet kan worden bewezen.

Met betrekking tot de vrouw van wie is komen vast te staan dat zij is overleden zal ook bewezen moeten worden dat haar dood te wijten is aan de schuld van een of meer leden van het medisch team dat toen op de compound werkzaam was.

Op dit moment is niet meer vast te stellen hoe ernstig haar verwondingen waren op het moment van haar opname op de compound en of medisch handelen op dat moment levensreddend zou zijn geweest.

Nadat zij is overgebracht van de compound naar het ziekenhuis is zij daar geopereerd en enkele uren later overleden.

Aangezien na haar dood geen onderzoek is ingesteld naar de doodsoorzaak is niet te bepalen waaraan zij uiteindelijk is overleden. Mogelijk blijft dat haar verwondingen zo ernstig waren dat zij daaraan is overleden of dat zij ten gevolge van de operatie in het ziekenhuis is overleden.

Dit betekent dat het causaal verband dat artikel 307 Sr. eist tussen het niet verlenen van medische hulp door een of meer leden van genoemd medisch personeel en de dood van deze vrouw niet te bewijzen is.

Ook indien deze bewijsproblemen zich niet zouden voordoen, is het zowel met betrekking tot de periode op de compound van 8 tot en met 11 juli 1995 als het verkeersongeval op 14 mei 1995 de vraag of het onthouden van medische zorg aan de hiervoor genoemde zwaargewonde personen zodanig verwijtbaar is dat dit als hoogst of aanmerkelijk nalatig moet worden aangemerkt en daarmee grove schuld oplevert als vereist in artikel 307 Sr.

In dit verband wordt opgemerkt dat deze schuldvraag moet worden getoetst aan andere criteria dan de criteria die van belang zijn voor de vraag of een arts in medisch-ethisch opzicht juist heeft gehandeld. Dit laatste aspect is in 1996 door de Inspectie voor de Gezondheidszorg onderzocht. Haar conclusies zijn verderop weergegeven.

De vraag of de gedragingen mogelijk grove schuld als bedoeld in artikel 307 Sr. kunnen opleveren, dient te worden gezien in het licht van de van toepassing zijnde regelgeving.

Op militairen die in VN-verband opereren zijn de volgende Unprofor-richtlijnen van toepassing.

De Standing Operating Procedure (SOP) 506 Medical Operations vermeldt in het hoofdstuk Guidance on emergency medical treatment to locals onder meer:

“This SOP describes the policy which should govern medical treatment to sick and injured locals. Primary responsibility of medical staff in this command is to UN personnel and we must be careful not to become officially involved with local medical emergencies which could take doctors away and jeopardize the lives of our own personnel.

However commanders should be prepared to judge individual cases on their own merits and act accordingly in the circumstances prevailing at the time”.

De Interne werkwijze verbandplaatspeloton (VN), werkzaam te Potocari in de enclave Srebrenica, vermeldt in het hoofdstuk Humanitaire hulpverlening onder meer:

“Humanitaire hulp op medisch gebied is een van de taken van 11 (NL) VN Infbat. In de gebieden van inzet zijn diverse mogelijkheden voor het verlenen van medische hulp aan de lokale bevolking. De uitgebrachte geneeskundige installaties zijn in eerste instantie bedoeld ten behoeve van de geneeskundige verzorging van het eigen personeel. Bij het verlenen van humanitaire hulp op medisch gebied moet de geneeskundige verzorging altijd volledig gegarandeerd blijven”.

De Unprofor Force Commander's Policy Directive Number 20 Medical Support vermeldt in het hoofdstuk General onder meer:

“The medical services of Unprofor are provided solely for the medical support of Unprofor personnel. They are not manned or equipped to provide humanitarian aid. All non-eligible personnel may be given emergency life and limb saving treatment until they can be transferred to local medical facilities”.

Op basis van deze regelingen kan worden gesteld dat het verlenen van medische zorg aan burgers is toegestaan, mits geneeskundige verzorging van het eigen militair personeel volledig gegarandeerd is. Eveneens blijkt hieruit dat de beoordeling van de toestand van een patiënt bij de arts ligt, waarbij hij rekening dient te houden met de omstandigheden op dat moment.

Dit betekent dat bij de beslissing om zwaargewonde personen wel of niet te behandelen niet alleen gekeken moet worden naar hun medische situatie, maar ook naar andere factoren die te maken hebben met de zorg voor het eigen militair personeel.

Wat betreft het onthouden van medische hulp aan zwaargewonden op de compound te Potocari in de periode van 8 tot en met 11 juli 1995 kan vastgesteld worden dat de chirurg van KHO-6 in zijn beslissingen om zwaargewonde burgers in deze periode niet te behandelen heeft laten meewegen dat

- a) enkele dagen eerder een Nederlandse militair was overleden nadat hij door een granaat was getroffen,
- b) sinds enkele dagen sprake was van een sterk verhoogde oorlogsdreiging en granaten over

- de compound richting Srebrenica werden afgevuurd,
- c) gewonde Nederlandse militairen zouden kunnen worden binnengebracht die zich nog op observatieposten in de enclave bevonden en
 - d) een tekort was geconstateerd aan bepaalde medicamenten en daardoor was afgesproken geen medische hulp meer te geven aan burgers.

Gezien de regelingen van de VN is het te billijken en redelijk te achten dat KHO-teams hebben willen voorkomen dat de medische voorraden die in principe bestemd waren voor de behandeling van Dutchbat-militairen, teveel zouden slinken ten gevolge van de behandeling van burgers en dat zij met het oog daarop een voorraad medicamenten voor 30 operatieve ingrepen apart hebben gehouden.

Gelet op het voorgaande kan de chirurg niet worden verweten dat hij nalatig is geweest toen hij bij zijn afweging van belangen tot de beslissing was gekomen de zwaargewonde burgers niet te behandelen. Van grove schuld in de zin van artikel 307 Sr. is dan ook geen sprake.

Wat betreft het verkeersongeval op 14 mei 1995 nabij Zagreb staat vast dat een arts en een verpleegkundige van het KHO-6 team voor zover mogelijk eerste hulp hebben verleend aan de personen die ten gevolge van een verkeersongeval zwaargewond waren geraakt. Niet aannemelijk is dat de leden van het team die in de bus zijn blijven zitten of zich buiten de bus afzijdig hebben gehouden, op dat moment op straat in afwachting van de komst van een ambulance, meer medische hulp aan de zwaargewonde personen hadden kunnen verlenen dan door de collega-arts en verpleegkundige al werd gegeven, te meer daar zij ter plekke niet beschikten over de noodzakelijke medische apparatuur.

Dat betekent dat indien zou zijn komen vast te staan dat deze zwaargewonden later zijn overleden, niet kan worden gesteld dat deze leden van het team dit overlijden kan worden verweten. Van grove schuld als vereist in artikel 307 Sr. is dan ook geen sprake.

Zoals eerder is aangegeven staat de beoordeling van de schuldvraag los van de beoordeling van de vraag of in medisch-ethisch opzicht juist is gehandeld. De Inspectie voor de Gezondheidszorg heeft in 1996 onderzoek ingesteld naar het onthouden van zorg aan de zwaargewonde vrouw, die op 10 juli 1995 vanuit de compound naar het ziekenhuis in Srebrenica is overgebracht en naar het onthouden van zorg aan de personen die op 14 mei 1995 bij een verkeersongeval gewond zijn geraakt.

Met betrekking tot het onthouden van zorg aan de zwaargewonde vrouw op 10 juli 1995 is de Inspectie tot het volgende oordeel gekomen:

Uit het oogpunt van medische ethiek bestond een plicht om hulp te verlenen aan de vrouw die op dat moment verkeerde in een acute noodsituatie.

De chirurg heeft op basis van te oppervlakkig onderzoek te snel besloten om een abtinerend beleid te volgen. Hij had de mogelijkheid en de tijd om tot een meer afgewogen besluitvorming te komen. De Inspectie acht het aannemelijk dat de stressvolle omstandigheden van invloed geweest zijn op de overhaaste wijze waarop dat besluit tot stand is gekomen, maar dit aspect laat onverlet dat de chirurg, ook wanneer de bijzondere omstandigheden in aanmerking worden genomen, niet heeft voldaan aan de eisen van verantwoorde zorg. Met betrekking tot het verkeersongeval op 14 mei 1995 is de Inspectie tot het volgende oordeel gekomen:

De algemene verplichting voor artsen tot hulpverlening aan personen die acute medische hulp behoeven, is op deze situatie van toepassing en de artsen die zich afzijdig hebben gehouden zijn te terughoudend geweest in het verlenen van hulp. De beroepscode verplichtte hen daartoe, deskundige civiele hulp was nog niet aanwezig en het ontbreken van hulpmiddelen mag een arts niet weerhouden om hulp te bieden. Het komt er op neer dat de artsen in kwestie zijn tekortgeschoten in hun bereidheid om hulp te verlenen.

Hoewel naar het oordeel van de Inspectie artsen zijn tekortgeschoten op de wijze zoals hiervoor vermeld, heeft zij, mede gelet op de bijzondere omstandigheden waaronder artsen hebben moeten werken, onvoldoende aanleiding gezien tegen hen een klacht bij de medische tuchtrechter in te dienen. Bovendien gold dat hen nimmer een tuchtmaatregel was opgelegd.

- Ten aanzien van 2 en 3: het verwijderen van een infuus bij een kind en het niet amputeren van een been van een man.

Met betrekking tot deze twee feiten is er bij elk feit slechts één persoon die over dit feit een verklaring heeft kunnen afleggen. Andere personen die hierover zijn gehoord hebben verklaard hiervan niet op de hoogte te zijn.

Uit de afgelegde verklaringen valt te concluderen dat er geen strafbaar feit gepleegd is.

Er is geen indicatie naar voren gekomen dat deze verklaringen onjuist zijn. Daarom is verder onderzoek achterwege gebleven.

Conclusie

- Ten aanzien van 1 en 4: het niet verlenen van medische hulp aan zwaargewonden/afwijzen verzoek om personen over te nemen uit het ziekenhuis in Srebrenica op de compound te Potocari en het niet verlenen van medische hulp aan zwaargewonden bij een verkeersongeval nabij Zagreb.

Vervolging op basis van artikel 450 Sr. – los van de beoordeling van het feitencomplex – is niet mogelijk omdat het recht tot strafvordering hiervoor door verjaring is vervallen.

Vervolging op basis van artikel 307 Sr. is niet mogelijk omdat -op de zwaargewonde vrouw na- bij geen der andere zwaargewonden is te bewijzen dat zij zijn overleden.

In het geval van de overleden vrouw is vervolging voor artikel 307 Sr. niet mogelijk, omdat het vereiste causaal verband tussen het niet verlenen van zorg aan haar en haar dood niet is te bewijzen.

Ook indien deze bewijsproblemen zich niet zouden voordoen kan met betrekking tot het onthouden van zorg aan zwaargewonden op de compound en bij het verkeersongeval niet worden gesteld dat artsen daarvan een verwijt kan worden gemaakt. Er is dan ook geen sprake van schuld zoals bedoeld in artikel 307 Sr.

Daarom kan niet tot vervolging worden overgegaan.

- Ten aanzien van 2 en 3: het verwijderen van een infuus bij een kind en het niet amputeren van een been van een man.

Bij deze feiten is geen sprake van een strafbaar feit en kan niet tot vervolging worden overgegaan.

5.4 Hulp aan strijdende partijen

In het feitenrelaas wordt over de volgende vormen van hulp aan strijdende partijen gesproken:

1. Feitelijke hulp bij evacuatie
2. Hulp door het verschaffen van informatie (lijsten)
3. Ruilhandel.

1. Feitelijke hulp bij evacuatie

Op verschillende plaatsen in het feitenrelaas is er sprake van verklaringen, die handelen over het scheiden van mannen en vrouwen, kinderen en ouderen tijdens de evacuatie van de enclave Srebrenica. Het betreft een beschrijving van handelingen gepleegd door leden van de Bosnisch-Servische strijdkrachten (BSA). Verder gaat het in de verklaringen om begeleiding van vluchtelingentransporten door Dutchbat in de periode na de val van Srebrenica. Daarbij zijn, blijkens het feitenrelaas, waarnemingen gedaan betreffende kennelijke executies.

Beoordeling/conclusie

Vast staat dat bij gelegenheid van de evacuatie mannen in de weerbare leeftijd werden gescheiden van hun familie. Srebrenica was gevallen, de BSA had de macht in handen. De commandant van Dutchbat had opdracht maximale steun te geven aan de evacuatie. Dutchbat heeft de evacuatie ondersteund. Dutchbat was met zijn minimale sterkte niet opgewassen tegen de snelheid waarmee de BSA over waren gegaan tot evacuatie. Dutchbat zag zich geconfronteerd met een groot aantal bussen die ineens waren aangevoerd door de BSA. De bevelhebber van de BSA negeerde protesten van de Nederlandse bataljonscommandant bij het scheiden van de mannen ("Wij doen het volgens mijn orders, jullie bevelhebber kan mij niets schelen"). De toestand was voor Dutchbat niet meer in de hand te houden; Dutchbat kon nog slechts ordenend en regelend optreden. Er kon geen effectieve controle worden uitgeoefend op het evacuatieproces. Er waren voor Dutchbat te weinig vervoermiddelen en mensen om de vluchtelingenstroom te kunnen volgen. Dat er door de BSA executies zijn uitgevoerd tijdens de evacuatie staat vast. Er is echter geen reden aan te nemen, dat bij of in verband met die afschuwwekkende gebeurtenissen strafbare feiten door Nederlandse militairen zijn gepleegd. Meewerken aan ontruiming van de compound en evacuatie is op zichzelf geen strafbaar feit. In theorie zou het zo kunnen zijn dat Nederlandse militairen, deel uitmakend van de vredesmacht, zich bij hun regelende taken hebben schuldig gemaakt aan het medeplegen van

of het medeplichtig zijn aan strafbare feiten gepleegd door een van de strijdende partijen ter plaatse. Noch in het feitenrelaas, noch anderszins zijn hiervoor aanwijzingen gevonden.

In het kader van de beoordeling is voorts nog de vraag aan de orde gesteld of Dutchbat voldoende heeft gedaan om de vluchtelingen te beschermen³. De Secretaris-Generaal van de VN is in zijn rapportage d.d. 12 november 1999 hierop ingegaan. De conclusie van de Secretaris-Generaal is, dat niet valt te zeggen of meer weerstand door Dutchbat levens zou hebben gered, terwijl het ook mogelijk is dat meer weerstand op dit punt meer kwaad dan goed zou hebben gedaan.

Gelet op het vorenstaande, de onderzoekscriteria en de omstandigheid, dat het ICTY (dat tijdens en na de debriefing in 1995 op de hoogte was) actief onderzoek heeft verricht naar de in het feitenrelaas genoemde gebeurtenissen en daarbij tot de bevinding is gekomen, dat Nederlandse militairen geen strafbare feiten hadden gepleegd, is er geen reden tot een verder strafrechtelijk onderzoek.

2. *Hulp door het verschaffen van informatie (lijsten met namen)*

In het feitenrelaas komen op verschillende plaatsen verklaringen voor met als onderwerp het registreren van namen van vluchtelingen. Zo werden er door gewondenverzorgers appellijsten gemaakt van gewonden en werden er namen doorgegeven in verband met de transportlogistiek. Vast staat, dat op verzoek van de bataljonsleiding op 12 juli 1995 door vluchtelingen een lijst werd opgesteld van de 239 op de compound, na de selectie door de Serven nog aanwezige mannen, die de weerbare leeftijd hadden. De lijst zou en is ook later aan het Rode Kruis en andere autoriteiten als de VN aangeboden, opdat deze mensen gevolgd zouden kunnen worden en daardoor enige mate van bescherming zouden genieten. Op 13 juli 1995 moest Dutchbat de mannen die op de lijst stonden overdragen aan de BSA, waarbij Dutchbat veronderstelde dat de mannen, zoals door de BSA was verzekerd, zouden worden behandeld in overeenstemming met de bepalingen van het Verdrag van Geneve⁴. De commandant van BSA had toegezegd, dat de mannen als krijgsgevangenen conform het verdrag slechts zouden worden verhoord⁵. Dit was op 12 juli 1995. Pas op 14 juli 1995 werden op grote schaal executies uitgevoerd⁶. Een en ander moet worden afgezet tegen de achtergrond dat Dutchbat op 11 juli 1995 had laten weten de instructies van de VN, ondermeer betreffende het beschermen van vluchtelingen, niet meer te kunnen uitvoeren⁷.

In het eindrapport d.d. 4 oktober 1995 en feitenrelaas wordt ook gewag gemaakt van een op 14 juli 1995 door MSF (Artsen Zonder Grenzen) opgemaakte lijst met namen van 59 gewonde of oudere moslims te Potocari, welke lijst aan het Rode Kruis en Dutchbat is overhandigd. Dat deze lijst door toedoen van Dutchbat in verkeerde handen is gevallen is niet gebleken.

³ Rapport Secretaris-Generaal VN d.d. 12 november 1999 (Vergelijk nr 473)

⁴ Rapport Secretaris-Generaal VN d.d. 12 november 1999 (nr. 348).

⁵ Rapport Secretaris-Generaal VN d.d. 12 november 1999 (nr. 325).

⁶ Rapport Secretaris-Generaal VN d.d. 12 november 1999 (nr. 361).

⁷ Rapport Secretaris-Generaal VN d.d. 12 november 1999 (nr. 312).

Beoordeling/conclusie

Gelet op de onderzoekscriteria, de geschetste omstandigheden en de bevindingen van de Secretaris-Generaal van de VN is er geen enkele reden is om te veronderstellen dat Dutchbatters zich in dit opzicht schuldig hebben gemaakt of medeplichtig zijn aan een strafbaar feit. Er is dan ook geen reden tot een verder strafrechtelijk onderzoek naar deze feiten.

3. Ruilhandel

Op tal van plaatsen wordt in het feitenrelaas gesproken over het verruilen/verkopen van uitrustingsstukken. Hierbij waren goederen (insignes, emblemen, wapens, scherfvesten, kistjes, blauwe helmen), die de strijdende partijen, hier in de meeste gevallen de moslims, hebben kunnen gebruiken of hebben gebruikt om zich als VN-militairen voor te doen. Verder is er sprake van het afgeven van 30.000 liter brandstof aan de Serven.

Beoordeling/conclusie

Ruilhandel levert op verduistering (in functie) en het niet naleven van dienstvoorschriften. Tijdens de onderzoeken naar strafbare feiten in de enclave Srebrenica zijn ongeveer 200 militairen gehoord. Deze militairen is tijdens het onderzoek gevraagd of zij kennis droegen van andere strafbare feiten dan het feit waarvoor zij werden gehoord. Ruilhandel is toen niet genoemd. Blijkens het feitenrelaas gaat het bij het ruilen van uitrustingsstukken voornamelijk om verklaringen van één getuige. Het merendeel van de in het feitenrelaas genoemde gevallen speelde zich bovendien af tijdens de -hectische- situatie rond de val van de enclave. Daarnaast is vastgesteld dat er veel van deze goederen zijn gestolen en onder bedreiging zijn afgenomen. Dit zou een onderzoek naar de ruilhandel sterk bemoeilijken. Gelet op het vorenstaande, mede tegen de achtergrond van de in hoofdstuk 4 genoemde beoordelingscriteria, is nader onderzoek naar mogelijke ruilhandel achterwege gelaten.

Terzake van de aflevering rond 17 juli 1995 aan de Serven van 30.000 liter brandstof is gebleken dat deze aflevering deel uit maakte van de overeenkomst tussen de VN en Mladic over de evacuatie van de vluchtelingen. Gelet hierop is terzake van dit feit ook geen nader onderzoek ingesteld.

5.5 Overige feiten

Inleiding

In het feitenrelaas wordt gesproken over de volgende gevallen:

1. militairen hebben tijdens dienst in de Quick Reaction Force (QRF) alcohol gebruikt en hebben onder invloed van alcohol wapens in bosjes gegooid.
2. een militair heeft een moslim mishandeld op een observatiepost (OP).
- 3.a een militair heeft een Glock gericht op kinderen.

Uit verklaringen van Nederlandse militairen die zijn gehoord in het kader van andere onderzoeken naar strafbare feiten in de enclave Srebrenica is gebleken dat op een aantal OP's waarschuwingsschoten zijn gelost in de richting van kinderen en volwassenen. Deze feiten worden hierna onder 3b, 3c en 3d behandeld.

1. *Alcohol gebruik tijdens dienst in de QRF en onder invloed van alcohol gooien van wapens in bosjes.*

Tijdens de onderzoeken naar strafbare feiten die in de enclave Srebrenica zouden hebben plaatsgevonden is aan militairen de vraag voorgelegd of zij op de hoogte waren van alcoholgebruik waardoor militairen niet inzetbaar zijn geweest voor dienst in de QRF en van drankgebruik waarbij wapens in bosjes zijn gegooid.

Alle gehoorde Dutchbat-militairen hebben aangegeven niet van dit soort incidenten op de hoogte te zijn.

Eén van de destijds in de enclave werkzame opsporingsambtenaren van de marechaussee heeft verklaard dat hij zich twee gevallen kon herinneren waarbij een militair alcohol had gedronken terwijl hij QRF-dienst had. Het ene geval had plaatsgevonden in Potocari, het andere in Srebrenica. In één geval is hij betrokken geweest en heeft hij proces-verbaal opgemaakt.

Hij weet zich niet meer te herinneren bij welk van de twee hij betrokken is geweest, wanneer zich deze situaties hebben voorgedaan en wat de namen zijn van de militairen. Onderzoek in de archieven van de Marechaussee naar dit proces-verbaal heeft spijtig genoeg geen resultaat opgeleverd.

Wat betreft het alcoholgebruik waarbij wapens in bosjes zouden zijn gegooid staat in het feitenrelaas vermeld dat de Marechaussee daarnaar onderzoek heeft ingesteld.

Alle opsporingsambtenaren die in de periode van oktober 1994 tot na de val van de enclave daar werkzaam zijn geweest, hebben verklaard hierover nimmer iets te hebben gehoord en ook geen onderzoek te hebben ingesteld.

Zij hebben verder nog verklaard dat in maart 1995 onderzoek is ingesteld naar aanleiding van verklaringen dat twee militairen na een bezoek aan een lokale inwoner zwaar onder invloed van alcohol op hun observatiepost waren teruggekeerd. Zij kunnen zich herinneren dat het onderzoek bij proces-verbaal is vastgelegd, maar dat de uitkomst van dit onderzoek was dat de beweerde gedragingen niet aangetoond konden worden. Onderzoek in de archieven van de Marechaussee naar dit proces-verbaal heeft helaas geen resultaat opgeleverd.

Tenslotte kon een opsporingsambtenaar zich nog een geval herinneren van een militair die na

het drinken van slivovitch aangeschoten is geraakt en daarvoor tuchtrechtelijk is bestraft.

Beoordeling/conclusie

Uit het onderzoek is gebleken dat de Koninklijke marechaussee in een aantal gevallen waarin sprake zou zijn geweest van alcoholgebruik tijdens QRF-dienst en van overmatig alcoholgebruik, onderzoek heeft ingesteld en daarvan proces-verbaal heeft opgemaakt. Los van de vraag of deze feiten wettig en overtuigend te bewijzen zouden zijn en strafbare feiten zouden opleveren, zou het Openbaar Ministerie in een eventuele strafvervolging op dit moment niet-ontvankelijk worden verklaard wegens overschrijding van de redelijke termijn.

Tijdens de onderzoeken naar strafbare feiten in de enclave Srebrenica zijn ongeveer 200 militairen gehoord. Uit geen enkele verklaring zijn nieuwe feiten naar voren gekomen waarbij sprake is van alcoholgebruik tijdens QRF-dienst of van overmatig alcoholgebruik waarbij wapens in bosjes zijn gegooid. Voorts zijn er geen indicaties dat door alcohol gebruik schade is ontstaan of te duchten is geweest voor de gereedheid tot het uitvoeren van een operatie of oefening van enig onderdeel van de krijgsmacht of daardoor gemeen gevaar voor goederen of levensgevaar voor personen te duchten is geweest. Nader strafrechtelijk onderzoek wordt dan ook niet ingesteld.

2. *Mishandeling van een moslim door een Nederlandse militair*

Uit onderzoek is gebleken dat met de observatiepost waar een moslim zou zijn mishandeld door een Nederlandse militair, wordt bedoeld de observatiepost-Echo (OP-Echo).

Eén van de taken die de Nederlandse militairen vanuit de OP-Echo moesten uitvoeren, was het patrouilleren op het terrein van een vlakbij de OP gelegen fabriek. Op dit terrein mochten geen Moslims komen, omdat dat schoten zou uitlokken van Serviërs.

De fabriek was niet meer in gebruik, maar op het terrein en in de fabriek lag veel hout, dat Moslims probeerden weg te nemen. Serviërs wilden dat niet en probeerden dat elke keer te voorkomen. Zij hadden zicht op de fabriek en als zij Moslims op dat terrein zagen lopen begonnen zij steeds te schieten.

Op een bepaald moment zagen Nederlandse militairen vanuit de wachttoren op de OP-E een groepje Moslims lopen en is een patrouille naar hen toegegaan om hen te verwijderen van het terrein.

Op het moment dat zij de Moslims hadden aangesproken heeft een Nederlandse militair (verder "de militair") een Moslim een klap in zijn gezicht gegeven, waarna de Moslim een bloedende lip had. Om escalatie te voorkomen is een andere militair daarop tussen beide gekomen. Daarna zijn de Moslims van het fabrieksterrein verwijderd.

De militair is bij het geven van de klap zodanig gewond geraakt aan zijn hand dat een vinger is ontstoken. Toen ondanks een behandeling met antibiotica de ontsteking niet overging is de militair op medische gronden gerepatriëerd naar Nederland.

De Koninklijke marechaussee heeft kort nadat dit feit had plaatsgevonden hiernaar een onderzoek ingesteld en heeft de militair die volgens verklaringen van andere militairen een Moslim zou hebben geslagen als verdachte gehoord. Dit verhoor is vastgelegd bij proces-

verbaal. Van dit feit is geen aangifte gedaan bij de marechaussee. Het proces-verbaal is opgestuurd naar de brigade van de Koninklijke marechaussee in Zagreb.

Onderzoek naar dit proces-verbaal in de archieven van de marechaussee aldaar en in Nederland heeft helaas niets opgeleverd. Bij het Openbaar Ministerie te Arnhem komt geen zaak voor tegen deze militair.

De militair heeft in dit onderzoek bevestigd dat hij in 1995 over dit feit is gehoord en dat daarvan proces-verbaal is opgemaakt. Van de afloop heeft hij nooit bericht gehad.

Beoordeling/conclusie

Vast staat dat de militair in 1995 door de Koninklijke marechaussee is gehoord als verdachte van een mishandeling en dat hij sindsdien hiervan niets meer heeft vernomen, hetgeen de verdachte niet is te verwijten. Dit betekent dat geen sprake is van een redelijke termijn, waarbinnen vervolging van de verdachte dient plaats te vinden. In een eventuele strafvervolging nu zou om die reden het Openbaar Ministerie niet-ontvankelijk worden verklaard. Los daarvan acht het Openbaar Ministerie vervolging in deze zaken thans niet meer aangewezen. Hierbij wordt onder meer overwogen dat deze feiten moeten worden geplaatst in de context van gruwelijke oorlogshandelingen, die zich ter plaatse voltrokken. Voorts hebben deze feiten ruim vier en een half jaar geleden plaatsgevonden. Tot slot zou voor deze zaak indertijd een transactie zijn aangeboden van ongeveer fl. 500,--.

*3a tot en met 3d : Bedreiging van kinderen met een Glock en lossen van
waarschuwingsschoten*

3.a Het bedreigen van kinderen met een Glock

Uit een door een Nederlandse militair (verder "de militair") afgelegde verklaring valt het volgende op te maken:

Omstreeks 25 februari 1995 bevond de militair zich op de uitkijktoren van de OP-Foxtrot (OP-F) en zag hij dat twee kinderen van zes à acht jaar het terrein van de compound waren binnengedrongen en in een afvalhoop aan het rommelen waren. Toen hij schreeuwde dat ze weg moesten gaan zijn de kinderen weggerend en aan de andere kant van de slagboom gaan staan. De militair is daarop met een collega (verder "de collega") naar de kinderen toegelopen om hen duidelijk te maken dat ze moesten weggaan, maar zij bleven staan. Intussen stonden er toen vier kinderen. De collega is toen even weggegaan, na enkele seconden weer teruggekomen en is op een halve meter van deze kinderen voor de slagboom blijven staan. Daarop heeft de collega een pistool merk Glock tevoorschijn gehaald en dit pistool over de slagboom heen dreigend gericht op deze kinderen. De militair heeft gezien dat de kinderen begonnen te schreeuwen en te huilen en verstijfd bleven staan. Na een minuut liepen de kinderen al schreeuwend en huilend weg.

Een andere militair heeft verklaard dat hij heeft gezien dat de collega naar de poort van OP-F liep, waar een groepje van drie tot vijf kinderen stond. Hij heeft ook gezien dat de collega een Glock richtte in de richting van de kinderen, waarbij hij de afstand tussen de collega en de

kinderen schatte op één of twee meter. De kinderen zijn toen weggelopen. Hij heeft niet gezien of de Glock geladen was.

De collega die de kinderen met de Glock zou hebben bedreigd heeft verklaard dat hij naar de poort van de OP-F is gelopen waar een groepje jongens stond en daarbij een Glock onzichtbaar in zijn broekzak had gestoken. Het pistool was halfgeladen. Hij heeft het groepje gesommeerd weg te gaan, maar toen zij niet op zijn handgebaren reageerden heeft hij het woord "odjebi" (oprotten) gebruikt, waarna zij zich uit de voeten hebben gemaakt. Hij heeft ontkend de Glock tevoorschijn te hebben gehaald en daarmee de kinderen te hebben bedreigd.

3b. Het lossen van een waarschuwingsschot in de richting van een kind op de OP-H

Een Nederlandse militair heeft verklaard dat hij tijdens zijn verblijf in de enclave Srebrenica in de periode januari tot en met juli 1995 op de OP-Hotel (OP-H) heeft gezien dat een jongen vanuit een tent met een voedselpakket onder de arm vluchtte van de compound en dat een collega van hem daarop een waarschuwingsschot in de lucht heeft gelost. De jongen was toen ongeveer 50 meter van de compound verwijderd.

Een andere militair heeft verklaard dat hij heeft gezien dat een jongetje op de OP-H probeerde een voedselpakket te stelen en dat de hiervoor genoemde collega daarop zijn FAL onder een hoek van ongeveer 60 graden in de richting van dit kind heeft gericht en een schot heeft afgevuurd. De afstand tussen het kind en de collega schatte hij op zo'n 30 meter. Hij heeft voorts gezien dat het kind schrok en de heuvel afrende.

De collega heeft over dit schietincident verklaard dat hij omstreeks de maand mei 1995 tijdens zijn dienst op OP-H heeft geschoten op een jongen van ongeveer 15 jaar, maar dat hij over dat feit reeds destijds in de enclave Srebrenica is gehoord door de Koninklijke marechaussee. Hiervan zou volgens hem proces-verbaal zijn opgemaakt.

Uit het onderzoek is gebleken dat de collega die geschoten heeft dezelfde persoon is als die in zaak onder 1. is gehoord als verdachte van mishandeling.

De opsporingsambtenaren van de Koninklijke Marechaussee die in die periode in de enclave Srebrenica dienst hebben gedaan hebben verklaard dat hen niets ter ore is gekomen van bedreiging van kinderen met wapens en hiervan dan ook geen proces-verbaal hebben opgemaakt.

Overigens betreft het hier dezelfde opsporingsambtenaren als hiervoor in de zaak onder 1. genoemd. De mishandeling van een moslim door een Nederlandse militair konden zij zich wel herinneren en ook dat zij daarvan wel proces-verbaal hebben opgemaakt.

3c. Het lossen van een waarschuwingsschot in de richting van een jongen op de OP-K

In het kader van het onderzoek naar de hiervoor vermelde feiten heeft in oktober 1999 een militair verklaard dat hij eind juni 1995 op de OP-K heeft gezien dat een jongen van ongeveer 16 jaar een militaire broek van de waslijn heeft weggenomen. Daarop heeft een collega vanuit zijn tent een FAL gepakt en een schot schuin omhoog in de richting van de weglappende jongen gelost. De afstand tussen de jongen en zijn collega bedroeg ongeveer 300 meter.

3d. Het lossen van waarschuwingsschoten in de richting van moslims en het richten van wapens op moslims

In het kader van het onderzoek naar de hiervoor vermelde feiten hebben in november 1999 militairen verklaard dat een aantal keren vanuit de observatiepost-Echo (OP-E) waarschuwingsschoten in de lucht zijn gelost bedoeld voor moslims die zich op het in de nabijheid van de OP-E gelegen fabrieksterrein bevonden. Het zou zijn gegaan om het schieten met een Fal en een seinpistool en de bedoeling is telkens geweest om de lokale bevolking, als zij probeerde goederen van het fabrieksterrein weg te nemen, te verjagen.

Eén militair heeft ook nog verklaard dat hij in de maand februari 1995 op de OP-Charlie heeft gezien dat een aantal moslimboeren langs de OP kwam en dat één van deze boeren zijn schop richtte in de richting van de compound. Daarop werd vanuit de wachttorens van de OP gemeld dat moslims wapens op de OP richtten, waarop twee militairen hun wapens hebben gespannen en gericht op deze moslims. Hij kan zich de reacties van de moslims niet meer herinneren.

Beoordeling/conclusie

De feiten 3a en 3b zijn bewijsbaar en leveren het misdrijf bedreiging (artikel 285 S.) op. Ten aanzien van de feiten 3c en 3d is thans nauwelijks nog na te gaan of deze feiten bewijsbaar zijn en een strafbaar feit opleveren. Evenwel, los van de bewijsbaarheid/strafbaarheid acht het Openbaar Ministerie een vervolging in geen van deze zaken aangewezen. Hierbij wordt onder meer overwogen dat deze feiten moeten worden geplaatst in de context van de gruwelijke oorlogshandelingen, die zich ter plaatse voltrokken. Voorts hebben deze feiten ruim vier en een half jaar geleden plaatsgevonden. Niet aannemelijk is dat de rechter, wanneer deze zaken thans nog zouden worden aangebracht, een straf van enige omvang zou opleggen (en zeker geen onvoorwaardelijke vrijheidsstraf).

6. Slotconclusie

Het onderzoek naar mogelijk rechts-extremistisch gedrag is nog niet afgerond. In alle overige zaken die onderzocht zijn, bestaat geen aanleiding voor een nader strafrechtelijk onderzoek of voor een strafrechtelijke vervolging.